

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНА УСТАНОВА «МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД №52
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»

**“Використання логобордів
в корекційно-розвитковій
роботі з дітьми
з особливими освітніми
потребами,
які мають
порушення мовлення”**

номінація «Навчально – методичний посібник»

Шундровська Катерина Володимирівна,
завідувач,
«спеціаліст вищої категорії»,
Цабак Людмила Петрівна,
вихователь-методист,
«спеціаліст вищої категорії»,
Швед Наталія Петрівна,
вчитель-логопед, «спеціаліст».

Вінниця – 2018

Автори: **Шундровська Катерина Володимирівна**, завідувач комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №52 Вінницької міської ради», **Цабак Людмила Петрівна**, вихователь-методист комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №52 Вінницької міської ради», **Швед Наталія Петрівна**, вчитель-логопед комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №52 Вінницької міської ради»

Шундровська К.В., Цабак Л.П., Швед Н.П. «Використання логобордів в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення». Навчально-методичний посібник / К.В. Шундровська, Л.П. Цабак, Н.П. Швед. – Вінниця: ММК, 2018. 38с.

Рецензенти:

Бондарчук Л.В., методист з дошкільної освіти КУ «ММК»,

Півторак А.А., методист з навчальних дисциплін (математика, економіка), КУ «ММК».

Рекомендовано методичною радою
комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад №52
Вінницької міської ради»
(Протокол № 3 від 31.01.2018 р.)

В запропонованому посібнику розкриваються теоретичні та практичні основи корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими потребами, які мають порушення мовлення за допомогою спеціальних розвиваючих дошок – логобордів. Для вчителів-логопедів, вихователів груп компенсуючого типу, батьків дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ПОСІБНИКА.....	9
РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ.....	
1.1. Основні закономірності розвитку мовлення дітей.....	13
1.2. Класифікація порушень мовлення.....	14
1.3. Особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення	16
1.4. Організація роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення.....	17
1.5. Співпраця педагогів – запорука успіху корекційно-розвиткової роботи.....	19
РОЗДІЛ II. ВИКОРИСТАННЯ ЛОГОБОРДІВ В ПРАКТИЦІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....	23
2.1. Вплив розвитку дрібної моторики на мовлення дитини-дошкільника.....	23
2.2. Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення.....	25
2.3. Історія створення розвиваючої дошки та її користь для дитини з особливими освітніми потребами, яка має порушення мовлення.....	27
2.4. Переваги та різновиди розвиваючих дошок – логобордів.....	32
2.5. Різновиди розвиваючих дошок, які використовуються в роботі з дітьми дошкільного віку.....	34
2.6. Організація корекційно-розвиткової роботи з логобордами.....	45
2.7. Орієнтовні прийоми та напрями роботи з логобордами.....	49
2.8. Роль дорослого в активізації мовлення дитини.....	56
2.9. Лексико-граматичні вправи з використанням логобордів.....	57
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА.....	65
ДОДАТКИ.....	66
ДОДАТОК №1. Орієнтовні конспекти занять з використанням логобордів.....	66
ДОДАТОК №2. Дидактичні ігри з використанням логобордів	91
ДОДАТОК №3. Дидактичні вправи з використанням логобордів	103
ДОДАТОК №4. Консультаційні матеріали для батьків	108
ДОДАТОК №5. Консультаційні матеріали для педагогів	118

ВСТУП

Мовлення, як суспільно-історичне явище, супроводжує всі сторони буття людини, забезпечуючи успішність її адаптації, інтеграції та соціалізації. Тому увага до мовленнєвого розвитку кожної особистості не випадкова. Мовлення — це форма спілкування, опосередкована мовою, яка включає процеси побудови та розуміння висловлювання. Мовлення дитини розглядається як специфічна, ієрархічно організована діяльність. Як і будь-яка інша діяльність, мовлення характеризується мотивованістю, цілеспрямованістю, певною структурою. До функцій мовлення, крім спілкування, належать також пізнавальна та регулювальна. Мовлення відіграє винятково важливу роль у формуванні вищих психічних функцій. Робота з розвитку мовлення проводиться в найтіснішому зв'язку з емоційним і соціально-особистісним розвитком дитини, з формуванням уявлень про себе, про навколишню соціальну дійсність. [12, с. 4]

Необхідною умовою формування соціально активної і духовно багатой особистості є оволодіння мовленням як засобом спілкування. Мовлення - один з найбільш потужних факторів і стимулів розвитку дитини. Це зумовлено винятковою роллю, яку воно відіграє в житті людини. Оволодіння рідною мовою - найважливіша умова для соціалізації, психічного та особистісного розвитку дитини. Але мова лише тоді повноцінний засіб спілкування, коли сформовані або скориговані всі її структурні компоненти. Головна мета закладу дошкільної освіти - допомогти дитині стати повноцінним учасником комунікативного процесу. [1, с.8]

Оскільки мовлення - один із найвагоміших критеріїв оцінювання розвитку дитини та запорука майбутньої успішності навчання у школі, надзвичайно важливо, наскільки повноцінно дитина сприймає мовлення дорослих та однолітків або прочитане (пасивний словниковий запас), як точно та змістовно вона може висловити власну думку (активний словниковий запас). Але не менш суттєво й те, яє сприймають мовлення дитини дорослі й діти, з якими вона спілкується. Чи є воно чітким, виразним, розбірливим, зрозумілим і приємним на слух для співрозмовників? Чи не почувається малюк під час мовлення дискомфортно? Чи не

стають мовленнєві вади на перешкоді нормальному спілкуванні дитини в колективі, чи не спричиняють негараздів у навчанні та розладів психічного здоров'я?

Мовленнєва діяльність дітей формується впродовж пізнання навколишнього світу, спілкування. Наслідуючи дорослих, дитина оволодіває мовою поступово і до 5-6 років, за умов нормального розвитку, в основному засвоює правильну вимову всіх звуків.

Однак є діти, в яких через різні причини (захворювання, слабка здоров'я, аномалії в будові відповідних органів, несприятливе оточення, тощо) мовленнєвий розвиток відбувається з певним запізненням або з відхиленням від норми. У таких дітей формується, а згодом закріплюється неправильна, переважно спотворена артикуляція звуків.

Формування мовленнєвої полікомпетентності у дошкільному віці є однією з найважливіших складових розвитку цілісної гармонійної особистості, оскільки дитина оволодіває словом у першу чергу з метою адекватного використання мовлення у конкретних ситуаціях, застосування мовних і позамовних засобів виразності для висловлювання власних думок, бажань і прохань, ефективного спілкування з оточуючим світом. [12, с. 14]

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає переорієнтацію підготовки дітей до шкільного навчання від суто навчального до соціально-розвивального процесу, що забезпечує вміння діяти, спілкуватися й жити у швидко змінюваних сучасних умовах. [1, с.3]

У дошкільників із мовленнєвими порушеннями чи не найпоширенішим логопедичним висновком є фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ), тобто порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей із різними мовленнєвими розладами (дислалія, дизартрія, ринолалія) внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем [13, с. 14].

Видатний педагог К. Ушинський зазначав, що правильна вимова кожного звука та добре розвинений фонематичний слух – головні передумови правильного правопису. виправлення недоліків вимови і мовлення в дітей старшого дошкільного віку має особливе значення, оскільки безпосередньо впливає на ефективність

навчання читання та оволодіння навичками письма. Без уміння виразно і чітко прочитати той чи інший текст майбутній учень не зможе виконати завдання з мови, зрозуміти і розв'язати задачу, засвоїти певну інформацію. [2, с.63].

Мовлення в своєму розвитку проходить певні етапи. На кожному з етапів елементи мовленнєвої системи формуються у певній закономірності. Однак, якщо ці закономірності порушуються, мовленнєва система дитини формується непослідовно, і, як наслідок, веде до мовленнєвих порушень, виправити які допоможе спеціаліст.

Мовленнєві порушення - збірний термін для позначення відхилень від мовленнєвої норми, які повністю або частково перешкоджають мовленнєвому спілкуванню і обмежують можливості соціальної адаптації дитини. Як правило, вони обумовлені відхиленнями в психофізіологічному механізмі мовлення, не відповідають віковій нормі, самостійно не долаються і можуть істотно вплинути на подальший психічний розвиток дитини. Для їх позначення фахівцями використовуються різні, не завжди взаємозамінні терміни - розлади мовлення, дефекти мовлення, вади мовлення, недоліки мовлення, недорозвинення мовлення, мовленнєва патологія, мовленнєві відхилення. [11, с.63].

В канадсько-українському проєкті «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» зазначено, що «...все більшого поширення набувають терміни, які зміщують акцент з вад, відхилень в розвитку (діти-інваліди, неповносправні, діти з вадами в розвитку) на більш позитивний термін – діти з особливими освітніми потребами». Інклюзія передбачає особистісно орієнтовані методи навчання, в основі яких – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей – здібностей, особливостей розвитку, типів темпераменту, статі, сімейної культури тощо.

Категорію дітей, з якими працюють вчителі-логопеди в закладах дошкільної освіти відносять до дітей з особливостями психофізичного розвитку, які мають мовленнєві порушення.

Найпоширенішою вадю мовленнєвого розвитку в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку є неправильне вимовляння окремих

звуків, що негативно впливає на слухове сприйняття і нерідко зумовлює вади читання й письма. Тому робота над правильною звуковимовою має поєднуватися з роботою над розвитком фонематичного сприйняття, набуттям умінь аналізувати й синтезувати звуковий склад слова, і проводити її слід на кожному занятті. [3, с.3].

Оскільки мовлення - один із найвагоміших критеріїв оцінювання розвитку дитини та запорука майбутньої успішності навчання у школі, надзвичайно важливо, наскільки повноцінно дитина сприймає мовлення дорослих та однолітків або прочитане (пасивний словниковий запас), як точно та змістовно вона може висловити власну думку (активний словниковий запас). Але не менш суттєво й те, як сприймають мовлення дитини дорослі й діти, з якими вона спілкується. Чи є воно чітким, виразним, розбірливим, зрозумілим і приємним на слух для співрозмовників? Чи не почувається малюк під час мовлення дискомфортно? Чи не стають мовленнєві вади на перешкоді нормальному спілкуванню дитини в колективі, чи не спричиняють негараздів у навчанні та розладів психічного здоров'я?

Мовленнєва діяльність дітей формується впродовж пізнання навколишнього світу, спілкування. Наслідуючи дорослих, дитина оволодіває мовою поступово і до 5-6 років, за умов нормального розвитку, в основному засвоює правильну вимову всіх звуків. [12, с.3]

Однак є діти, в яких через різні причини (захворювання, слабке здоров'я, аномалія в будові відповідних органів, несприятливе оточення, тощо) мовленнєвий розвиток відбувається з певним запізненням або з відхилення від норми. У таких дітей формується, а згодом закріплюється неправильна, переважно спотворена артикуляція звуків.

Видатний педагог К.Ушинський зазначав, що правильна вимова кожного звука та добре розвинений фонематичний слух – головні передумови правильного правопису. виправлення недоліків вимови і мовлення в дітей старшого дошкільного віку має особливе значення, оскільки безпосередньо впливає на ефективність навчання читання та оволодіння навичками письма. Без уміння виразно і чітко прочитати той чи інший текст майбутній учень не зможе виконати завдання з мови, зрозуміти і розв'язати задачу, засвоїти певну інформацію.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ПОСІБНИКА

Опрацювавши сучасну літературу та фахову періодику щодо методів та прийомів розвитку дрібної моторики у дошкільників, проаналізувавши науково-теоретичні засади і методичні поради щодо залежності розвитку мовлення дошкільників від розвитку дрібної моторики, був створений навчально-методичний посібник «Використання логобордів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення». Передумовами створення посібника були:

- Недорозвиток мовлення у вихованців групи компенсуючого типу (50 % дітей).
- Невисокий рівень розвитку дрібної моторики у дошкільників.
- Відсутність системи в розвитку дрібної моторики дошкільників.
- Неєфективність існуючих засобів навчання дошкільників письма.
- «Дешколяризація» дошкільної освіти, а не цілеспрямована підготовка дітей до школи, на догоду батькам, та формуванням багатогранної творчої особистості.
- Зацікавлення дошкільників розвиваючими дошками, що були внесені в групу (Фото 1-2).

Фото1. Діти розглядають розвиваючу дошку.

В основу навчально-методичного посібника лягла методика Марії Монтесорі, суть якої полягає в тому, що дошкільники працюють з розвиваючими дошками (лок-дошками, бізібордами) які сприяють розвитку дрібної мускулатури руки у більш короткі терміни, що в свою чергу сприяє розвитку мовлення.

Фото 1. Діти працюють з розвиваючою дошкою.

Робота з логобордами дозволяє розвивати не тільки дрібну моторику рук, а й всі види пам'яті: тактильну, зорову і слухову. Поєднавши основи роботи з логобордами з завданнями дошкільної освіти, врахувавши особливості дітей дошкільного віку та те, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра, був створений навчально-методичний посібник «Використання логобордів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення», основним завданням якого є в невимушеній, цікавій для дітей формі, сприяти розвитку дрібної моторики дошкільників та, як наслідок, підвищення рівня мовленнєвого розвитку дітей. Метою створення навчально-методичного посібника є розкриття сутності інноваційної діяльності в дошкільному закладі, оновлення засобів дошкільної освіти, сприяння розвитку у дітей активності, самостійності, віри в свої сили, гартування волі; створення ефективних умов для здійснення загального

розвитку дошкільників, який є основою формування особистості для забезпечення якості дошкільної освіти.

Навчально-методичний посібник «Використання логобордів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення» включає методичні рекомендації щодо організації роботи з логобордами у групах компенсуючого типу заклаів дошкільної освіти; зразки логобордів, які використовуються в роботі; орієнтовні дидактичні ігри з використанням логобордів; конспекти занять та зразки пальчикової гімнастики, яку можна використати під час організованої навчальної діяльності; поради та рекомендації педагогам та батькам щодо розвитку мілкої моторики дошкільників за допомогою роботи з розвиваючими дошками.

Особливістю роботи з дрібною моторики є системність і систематичність. Тому для якісного проведення даних ігрових занять, в орієнтовному розподілі організованої навчальної діяльності, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.04.2015 №446 «Про затвердження гранично допустимого навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності», було визначено 1 заняття на тиждень з моторики у групах компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення, реалізуючи завдання освітньої лінії «Мовлення дитини».

Робота з логобордами здійснюється під час занять різних типів за способом організації дітей: – фронтальних (вся логопедична група); – групових (до 10 дітей); – індивідуально-групових (до 6 дітей); – індивідуальних (1-4 дітей).

Теоретичною основою навчально-методичного посібника є праці видатних педагогів, психологів, медиків. Василь Сухомлинський писав, що «витоки здібностей і обдарування дітей - на кінчиках їх пальців, від них, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки». Дослідження психологів говорять про те, що мовленнєві області формуються під впливом імпульсів, що надходять від пальців. Педагоги-практики також приділяють багато уваги проблемі розвитку дрібною моторики руки і зорово-рухової координації, тому розвиток дрібною моторики у дітей як один із засобів розвитку мовлення

пропонується давно. Але, незважаючи на відомі усім факти, з кожним роком зростає кількість дітей, які мають недорозвиток мовлення та порушення вимови. Це обумовлено низкою об'єктивних причин педагогічного, медичного і соціального характеру. Світ для людей «стає зручним»: не потрібно заціпати та розціпати гудзики на одязі – спочатку з'явився замок «блискавка», а потім ще й «липучки»; якщо раніше взуття було на шнурівках, то тепер воно на «липучках» або новомодне самозашнуровуване, яке, лише при натисканні на кнопку, стягується та стає комфортне, зручне для ноги; якщо раніше діти власноруч створювали іграшки, гралися природними матеріалами (шишками, жолудями, каштанами, камінчиками тощо), допомагали батькам по господарству, сортуючи, складаючи, розрізаючи, в'язучи будь що, будь де, з найрізноманітнішого матеріалу, то тепер такої необхідності немає – є безліч іграшок та гаджети, а ще «тривожні» дорослі, які намагаються застерегти та не допустити своє дитя до усіляких «навантажень» та «небезпек». Таким чином ми спрощуємо життя своїм дітям, не дозволяючи їм самостійно щось вирізати, зліпити, змайструвати – повправлятися пальчиками.

Чому варто обрати навчально-методичний посібник «Використання логобордів в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення»:

- Ігри-заняття з логобордами не передбачають виконання окремих вправ для розвитку дрібної мускулатури, а здійснюють цю роботу у вигляді провідної діяльності дошкільника – гри;
- Час для занять, визначений в орієнтовному розподілі організованої діяльності – це лише час для вчителя-логопеда, в який він проводить з дітьми цікаві ігри з використанням логобордів;
- Обов'язковою умовою в структурі заняття з моторики є використання пальчикової гімнастики, пальчикових вправ та ігор, які педагог може обирати за бажанням: скористатися запропонованими (Додаток 4) чи обрати свої (шнурівки, масажери, застібки чи закрутки тощо).
- Вся робота систематизована і починається з молодшої групи.

РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ

1.1. Основні закономірності розвитку мовлення дітей

Мовлення формується у процесі загального психофізичного розвитку дитини.

Умовами формування нормального мовлення є:

- збережена центральна нервова система дитини;
- наявність нормального слуху і зору;
- достатній рівень мовленнєвого спілкування дорослих з дитиною.

Проте будь-яке відхилення від вікової норми як ізольований фактор не є свідченням порушення мовлення. Оцінювати це необхідно в комплексі, враховуючи цілісні показники психофізичного розвитку дитини. [11, с.63].

Порушення мовлення у дітей характеризуються тим, що:

- не відповідають віку того, хто говорить;
- самотійно не зникають, а закріплюються;
- позначаються на подальшому розвитку дитини, затримуючи й ускладнюючи його;
- потребують логопедичної допомоги.

Варто зауважити, що до цієї категорії не відносяться діти, у яких мовленнєві відхилення обумовлені віковими особливостями, діалектизмами чи тимчасовими особливостями анатомофізіологічного апарату (випадіння зубів, хронічні захворювання носоглотки тощо).

Якщо у дитини є збереженим слух, зір, інтелект, проте наявні значні вади мовлення, що відображаються на усьому психічному розвитку, то можна говорити саме про первинне мовленнєве порушення. Діагностика мовленнєвих порушень здійснюється за трьома аспектами. [11, с.64].

Медичний аспект передбачає визначення часу і причин порушення; їх локалізації.

Логопедичний аспект передбачає встановлення порушеного елемента мовленнєвої системи, визначення ступеня порушення та його структури

Психологічний аспект передбачає виявлення особливостей формування особистості, впливу дефекту на комунікативну функцію мовлення, всебічне вивчення пізнавальних психічних процесів.

1.2. Класифікація порушень мовлення

Порушення мовлення у логопедії класифікуються з огляду на *клініко-педагогічний та психолого-педагогічний* підхід. [11, с.63].

Такий поділ є необхідним для правильної діагностики і корекції мовленнєвої патології, адекватного вибору закладу для дитини.

У *клініко-педагогічній класифікації* виділяють порушення усного та писемного мовлення.

До порушень усного мовлення відносяться:

✚ порушення фонаційного (зовнішнього) оформлення вимовної сторони мовлення:

- *чиафонія, дисфонія* - відсутність або порушення голосу;
- *тахілалія* — патологічно прискорений темп мовлення;
- *брадилалія* — патологічно уповільнений темп мовлення;
- *заїкання* — порушення темпо-ритмічної організації мовлення, обумовлене судомним станом м'язів артикуляційного апарату;
- *дислалія* — порушення вимовної сторони мовлення при нормальному слухові і збереженій іннервації мовленнєвого апарату;
- *дизартрія* - порушення вимовної сторони мовлення, обумовлене недостатньою іннервацією мовленнєвого апарату;
- *ринолалія* — порушення тембру голосу і звуковимови, обумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовленнєвого апарату.
- *Діти з різними за причинами, характером, порушеннями (голос, темп, тембр, звуковимова); часто потребують допомоги не лише логопеда, а й інших спеціалістів (лікарів, психолога, фоніатра)*

✚ структурно-семантичні (внутрішні) або системні порушення мовлення:

- *алалія* — відсутність або недорозвиток мовлення внаслідок органічного

ураження мовленнєвих зон кори головного мозку.

- *афазія* — повна або часткова втрата мовлення, обумовлена локальними пошкодженнями головного мозку.

Це складні вади, при яких страждають не лише усі сторони мовлення, а й особистісний розвиток дитини.

До порушень писемного мовлення відносяться:

- *дислексія (алексія)* — часткове (повне) порушення процесів читання;
- *дисграфія (аграфія)* — часткове (повне) порушення процесів письма.

Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень є необхідною для організації логопедичного впливу в умовах роботи з дитячим колективом (логопедична група). Мовленнєві порушення при цьому поділяють на дві групи:

✚ порушення засобів спілкування:

- *фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФН)* — порушення процесів формування вимовної системи рідної мови у дітей із різними розладами, внаслідок вад сприймання і вимови фонем;
- *загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ)* — порушення формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до звукової і смислової сторін мовлення (звуковимова, лексика, граматична будова, зв'язне мовлення), при нормальному слухові та первинно збереженому інтелекті.

✚ порушення у застосуванні засобів спілкування:

- *заїкання;*
- *прояви мовленнєвого негативізму.*

У цій класифікації порушення письма і читання розглядаються не як самостійні, а у складі фонетико-фонематичного і загального недорозвитку мовлення, як їхні наслідки. [11, с.64].

Більшість з цих порушень усувається в дошкільному віці.

1.3. Організація роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення

Порушення мовлення у дітей носять системний характер, вони зачіпають як фонетико-фонематичну, так і лексико-граматичну сторони мовлення. Найбільш поширені мовленнєві розлади у вихованців нашого закладу дошкільної освіти - це дефекти звуковимови і порушення усного мовлення.

Принцип підходу до мовленнєвих порушень із позиції зв'язку мовлення з іншими сторонами психічного розвитку – один із головних у логопедії. Його реалізація визначає тактику корекційного впливу, вибір засобів та способів досягнення поставленої мети, яка здійснюється в ігровій, трудовій та інтелектуально-пізнавальній формі. Саме тому важливо інтегрувати в корекційний процес інноваційні технології для розвитку мовленнєвої комунікації, вільного самовираження й самопізнання, формування світогляду, гармонізації психофізичних процесів. [8, с.23].

В своїй роботі вчитель-логопед передбачає виконання декількох основних завдань:

- корекція звукової сторони мовлення (постановка, автоматизація та диференціація звуків);
- формування фонематичного сприйняття, вдосконалення звукових узагальнень в процесі вправ у звуко-буквеному аналізі, синтезі, у формуванні складової структури слова);
- виправлення помилок лексико-граматичної сторони мовлення (уточнення активного та пасивного словникового запасу, збагачення його новими словами, розвиток форм словотворення і словозміни);
- розвиток навичок зв'язного мовлення;
- корекція порушень читання та письма.

В ході модернізації спеціальної системи освіти склалися принципово нові умови для розвитку освіти дітей, які мають порушення мовлення. Інноваційні процеси на сучасному етапі розвитку суспільства зачіпають і систему спеціальної освіти як основну ступінь формування особистості. Увага корекційних педагогів

акцентується на розвитку та корекції інтелектуальних здібностей дітей. На зміну традиційним методам приходять інтерактивні методи навчання та виховання, спрямовані на активізацію пізнавального розвитку дитини.

Вчителі-логопеди нашого закладу не залишаються осторонь від процесу творчої розробки сучасного змісту логопедії, вони активно використовують інноваційний підхід до навчання і виховання дітей з мовними порушеннями, уважно стежать за методичними новинками в області корекційних технологій.

Інноваційні методи впливу в діяльності вчителя - логопеда стають перспективним засобом корекційно-розвиваючої роботи з дітьми, що мають порушення мовлення. Ці методи належать до числа ефективних засобів корекції і допомагають досягненню максимально можливих успіхів в подоланні мовленнєвих труднощів у дітей з особливими освітніми потребами. На тлі комплексної логопедичної допомоги інноваційні методи, не вимагаючи особливих зусиль, оптимізують процес корекції мовлення дітей і сприяють оздоровленню всього організму. Велике значення в корекції мовлення дітей має організація предметно-просторового розвиваючого середовища в кабінеті вчителя-логопеда. Логопедичний вплив при усуненні недорозвинення мовлення має на меті - навчити дітей послідовно, граматично і фонетично правильно викладати свої думки, розповідати про події з навколишнього життя.

1.4. Особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення

Психологічні особливості дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення (дітей-логопатів) знаходяться у прямій залежності від клінічного діагнозу, якості та ступеня порушення, його причин. Зокрема, діти, порушення мовлення яких обумовлені органічними ураженнями нервової системи, є виснажливими, швидко втомлюються передусім у розумових видах діяльності. Вони можуть бути дратівливими, збудженими, розгальмованими, неспокійними, їхній настрій швидко змінюється внаслідок емоційної нестійкості. [13, с.125]. У окремих дітей спостерігається загальмованість, розумової працездатності, зниження уваги. Досить часто мовленнєві порушення

цієї категорії дітей викликають нестійкість пам'яті, недостатність регулюючої функції мовлення, погіршення пізнавальної діяльності та розумової працездатності. Діти з порушеннями мовлення функціонального характеру характеризуються як підвищеною збудливістю, негативізмами, змінами поведінки, так і навпаки — надмірною сором'язливістю, невпевненістю, ранимістю.

В ході роботи з дітьми, що потребують корекції порушень мовлення, слід брати до уваги, що будь-яке мовленнєве відхилення може призвести до шкільної неуспішності, порушень у поведінці, проблем у спілкуванні як з однолітками, так і дорослими. Такі діти після ретельного обстеження спеціалістами будуть одержувати відповідну психолого-педагогічну і (або) медичну допомогу, потребують індивідуального підходу у процесі і виховання.

Тип закладу, форми і методи корекційного впливу залежать від таких *показників*:

- вік дитини;
- етіологія мовленнєвого порушення;
- вид мовленнєвого порушення відповідно до психолого-педагогічної класифікації;
- діагноз та виразність мовленнєвого порушення;
- рівень розвитку комунікативної функції мовлення;
- ступінь інтелектуального розвитку;
- особливості психофізичного розвитку;
- потреби і можливості дитини.

Організація освітнього процесу з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення, здійснюється на основі чинних освітніх програм для закладів дошкільної освіти, адаптованих до особливостей психофізичного розвитку цієї категорії вихованців. [13, с.158].

Ефективність логопедичної допомоги у дошкільних закладах залежить від комплексного психолого-медико-педагогічного впливу та співпраці з батьками. Безпосередню корекцію мовленнєвих порушень здійснюють вчителі-логопеди. З

вихованцями логопедичних груп працюють не лише вчителі-логопеди, а й вихователі, завданням яких є закріплення мовленнєвих навичок, вироблених на логопедичних заняттях, розвиток дітей та формування у них знань відповідно до програми, за якою працює заклад дошкільної освіти. На заняттях з музичного і фізичного виховання здійснюється зміцнення здоров'я дітей, розвиток координації рухів і позитивних емоцій, логоритмічний вплив. Педагоги спільно працюють над подоланням недорозвитку окремих пізнавальних процесів, проблем емоційно-вольової сфери і поведінки. По необхідності діти беруть участь у заняттях з лікувальної фізичної культури. Закріплення одержаних знань, створення позитивної атмосфери для розвитку забезпечують батьки дитини. Вся корекційна робота ведеться в тісному контакті з ними, адже вони вдома закріплюють навички та вміння, отримані дітьми на заняттях, в групі.

1.5. Співпраця педагогів – запорука успіху корекційно-розвиткової роботи

Успішність корекційної логопедичної роботи з дошкільнятами в логопедичній групі багато в чому залежить від взаємозв'язку, наступності у роботі вчителя-логопеда і вихователя.

Вчитель-логопед та вихователі виконують такі завдання:

1. Постійне удосконалення артикуляційної, дрібної та загальної моторики.
2. Постановка, автоматизація, диференціація звуків.
3. Закріплення вимови поставлених звуків на заняттях і поза ними.
4. Цілеспрямована активізація відпрацьованої лексики.
5. Вправляння у правильному використанні сформованих граматичних категорій.
6. Розвиток уваги, пам'яті, логічного мислення в іграх і вправах.
7. Формування зв'язного мовлення.

У зошиті зв'язку вчителя-логопеда та вихователів перший надає рекомендації щодо відпрацювання з кожною дитиною вправ із закріплення звуків, збагачення словника за лексичними темами, відпрацювання артикуляційних вправ. Вихователь планує свою роботу з урахуванням усіх поставлених корекційних завдань.

Необхідно чітко визначити і розмежувати функції логопеда і вихователя, щоб виключити можливість дублювання занять. Для цього вихователі зобов'язані бути

присутніми на фронтальних заняттях вчителя-логопеда, а логопед може відвідувати окремі заняття вихователів з метою контролю за мовленням дітей і надання методичної допомоги вихователям. Обов'язковими для вихователя є щоденні спостереження за мовленнєвою діяльністю дошкільнят, забезпечення їх мовленнєвої активності в ігровій діяльності та відпрацювання граматичних форм.

У багатьох випадках вихователі проводять попередню роботу з накопичення, розширення, активізації словника, забезпечуючи необхідну пізнавальну і мотиваційну базу для формування мовленнєвих умінь, у той час як логопед проводить роботу з мовленнєвим матеріалом, який вимагає спеціального відбору.

Вихователі можуть закріплювати навчальний матеріал логопедичних занять, розвиваючи у дітей здатність застосувати отримані знання і сформовані уміння і навички. У другу половину дня у зошиті взаємозв'язку вчителя-логопеда та вихователя учитель-логопед планує завдання для логопедичної роботи з усією групою та окремими дітьми. Це можуть бути окремі артикуляційні вправи, вправи із активізації та уточнення засвоєного матеріалу.

Доречно використовувати завдання з розвитку дрібної та загальної моторики, слухової уваги, пам'яті, логічного мислення. На різних етапах корекції звуковимови вчитель-логопед та вихователі виконують різні функції: [13, с.168].

1. Підготовчий етап.

Логопед відпрацьовує і тренує рухи артикуляційних органів, готує їх до постановки звуків, визначає послідовність постановки звуків в залежності від характеру мовленнєвих порушень, працює над розвитком правильного мовленнєвого дихання дітей, а вихователь в ігровій формі стимулює дітей до закріплення артикуляційних рухів і положень органів мовлення, використовує "артикуляційні казки", розвиває силу видихуваного повітря.

2. Етап постановки звуків.

Логопед відпрацьовує артикуляційний уклад певного звука, використовуючи засвоєнні раніше рухи органів мовлення, ставить звук різними прийомами та методами, закріплює поставлений звук у складах. Вихователь закріплює поставлений звук, звертає увагу дитини на його артикуляцію, звучання.

3. Етап автоматизації звуків.

Логопед автоматизує поставленні звуки у словах, фразах, реченнях, словосполученнях, зв'язному мовленні. Вихователь в ігровій формі закріплює поставлений звук у словах, словосполученнях, реченнях, зв'язному мовленні, стежить за правильною вимовою поставлених звуків.

4. Етап диференціації звуків.

Логопед проводить диференціацію звуків, які змішувалися у вимові. Вихователь організовує фонетичний режим, суворо стежить за правильною вимовою поставлених звуків у повсякденному житті.

Для подолання мовленнєвих вад у дітей розроблено схему корекційно-педагогічної роботи, яка містить п'ять напрямів:

1. Підготовка артикуляційного апарату до формування артикуляційних укладів:

- корекція мовленнєвого дихання і голосу;
- розвиток артикуляційних рухів та певних особливостей якості цих рухів – їх сили, точності, координованості, синхронності;
- розвиток кінестетичних відчуттів.

2. Корекція дефектів звуковимови:

- постановка звуків та їх автоматизація;
- диференціація звуків;
- розвиток самоконтролю;
- формування активного самостійного спілкування.

3. Корекція фонематичного розвитку:

- формування сенсорного та перцептивного рівнів сприймання (якщо вони порушені);
- формування звукових образів слів;
- розвиток фонематичного аналізу.

4. Удосконалення навичок граматично правильного мовлення:

- диференціація предметно-синтаксичного значення граматичних морфем;
- формування навички їх практичного виокремлення;
- формування спрямованості уваги на граматичне оформлення мовлення;

- формування уміння вживати різні типи синтаксичних конструкцій речення;
- розвиток трансформаційних синтаксичних операцій.

5. Розвиток активної пізнавальної діяльності, невербального мислення, пам'яті, уваги, зорового гнозису.

Процес корекційної роботи має коригуючий і розвивальний характер. Ми не лише удосконалюємо усне мовлення дітей, але й забезпечуємо їхній інтелектуальний розвиток, використовуючи систему фонетичних та мовленнєвих вправ. Діти, виконуючи вправи, практично засвоюють чітку звуковимову, лексику та граматику. Усю корекційно-педагогічну роботу ми будемо в ігровій формі за принципом «від простого до складного» і спрямовуємо на позитивний результат.

Для того щоб забезпечити ефективний процес корекційно-педагогічної роботи, ми намагаємося створити належні умови і найперше – забезпечити тісний взаємозв'язок вчителя-логопеда з вихователями та батьками вихованців. З цією метою ми проводимо консультації, ознайомлюємо вихователів та батьків з розробками кожної лексичної теми, домагаючись правильного і послідовного виконання завдань, запропонованих вчителем-логопедом.

Після детального обстеження дитини вчитель-логопед ознайомлює вихователя з особливостями її мовлення і пропонує перспективний план корекційної роботи. Керуючись цим планом, вихователь складає свій план роботи на місяць за всіма видами діяльності і обговорює його з вчителем-логопедом. Для ефективнішої роботи дітей поділяють на підгрупи відповідно до рівня їхнього мовленнєвого розвитку. У загальну систему роботи на заняттях та у повсякденному житті вихователь включає багато різних цікавих ігор та завдань, спрямованих на формування чіткої звуковимови та правильного граматичного мовлення.

Тісний контакт вчителя-логопеда, вихователя та батьків поліпшує спільну творчу діяльність і дає можливість дошкільнятам досягти гарних результатів у подоланні мовленнєвих вад.

РОЗДІЛ II. ВИКОРИСТАННЯ ЛОГОБОРДІВ В ПРАКТИЦІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.

Розум дитини знаходиться на кінчиках її пальців.

Василь Сухомлинський

2.1. Вплив розвитку дрібної моторики на мовлення дитини дошкільника.

Сьогодні до вступу в школу дитина повинна володіти не тільки достатньо високим рівнем уваги, уваги, пам'яті, мислення, мовлення, а й добре розвиненою дрібною моторикою пальців рук, адже рівень розвитку рухів дитини визначає рівень її фізичного та психічного розвитку. Якщо у дитини висока рухова активність, то вона краще розвивається. Наслідком слабкого розвитку загальної моторики, і, зокрема, руки, є загальна неготовність більшості сучасних дітей до письма або проблеми із мовленнєвим розвитком. З великою часткою ймовірності можна стверджувати: якщо з мовленням не все гаразд, це, напевно, проблеми з моторикою. Тому, починаючи з раннього віку, розвитку загальної та дрібної моторики дитини необхідно приділяти особливу увагу.

За означенням, дрібною моторикою є сукупність скоординованих дій м'язової, кісткової і нервової систем людини, часто в поєднанні із зоровою системою, у виконанні дрібних, точних рухів кистями і пальцями рук і ніг. [7, с. 35].

При високому рівні дрібна моторика розвинена достатньо, пальці згинаються і розгинаються легко, вільно, роблять довільні й обертові рухи. Діти правильно тримають олівець, добре володіють ним, регулюють силу натиску. Запропоновані графічні завдання виконують самостійно, технічно точно і правильно. При середньому рівні дрібна моторика розвинена недостатньо. Під час виконання графічних вправ спостерігається занадто сильний (частіше) або слабкий (рідше) натиск, переривчастість ліній, нестабільність графічних форм. Діти припускаються помилок, помічають свої неточності, намагаються їх виправити, мають потребу в додаткових вказівках дорослого. Низький рівень характеризується тим, що дрібна моторика розвинена погано, відстає від вікової норми. Рухи пальців неспритні, слабо диференційовані, під час згинання одного решта пальців виконує аналогічну

дію. Спостерігається неповна амплітуда рухів і швидка стомлюваність. Діти не можуть правильно тримати олівець трьома пальцями й управляти ним. Виконати завдання не вдається, рука рухається «не туди», діти відмовляються від їх виконання, пасивно очікують на допомогу, мети не досягають.

Як же рука вивчає, обстежує предмети?

У спеціальній літературі прийнято виділяти п'ять основних рухів: 1) легкий дотик; 2) постукування; 3) узяття в руки; 4) натискання; 5) обмацування. [7, с. 35]. Дії обмацування, розглядання, вислуховування називають перцептивними.

1. Дотик дорослі використовують частіше, поступово привчаючи до цього і дітей. Люди торкаються, коли хочуть переконатися у наявності предмета, дізнатися, який він: гарячий, холодний, теплий; вологий чи сухий тощо.

2. Постукування (удари одним чи кількома пальцями) дають змогу дорослим одержати інформацію про властивості матеріалів. Наприклад, якщо постукати по склі, порцеляні, кришталю, дереву, металу, пластмасі чи картону, то за характерними звуками можна розпізнати матеріал навіть із закритими очима.

3. Узяття в руки починає формуватися з хапання. Коли дитина навчиться не хапати, а брати в руки, то відкриває чимало цікавих властивостей предметів: вагу, особливості поверхні, форми тощо.

4. Натискання дає змогу визначати: м'який чи твердий предмет, з якого матеріалу зроблений. Малята отримують задоволення, якщо натискування викликає ще і звучання.

5. Обмацування (охоплення, потирання, коловими і мнучими рухами). Дрібні, сипучі речовини (наприклад, зерно, крупу, сіль) вчать обмацувати дотиком долоні чи двома пальцями. Великим, вказівним і середнім пальцями вчать обмацувати деталі мозаїки, гудзики, скріпки, гайки, монети. Великі предмети (іграшки, плоди тощо) діти захоплюють усіма п'ятьма пальцями. Якщо предмет не вміщається в руці, то переходять до обмацування – дотику двома руками, однією рукою його тримають, фіксують, а другою (ведучою) – досліджують. Спеціалістами доведено, що тренування пальців рук на два із половиною місяці пришвидшує процес дозрівання мовлення.

2.2. Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення

В ході модернізації спеціальної системи освіти склалися принципово нові умови для розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення. Інноваційні процеси на сучасному етапі розвитку суспільства зачіпають і систему спеціальної освіти як основну ступінь формування особистості. Увага корекційних педагогів акцентується на розвитку та корекції інтелектуальних здібностей дітей. На зміну традиційним методам приходять інтерактивні методи навчання та виховання, спрямовані на активізацію пізнавального розвитку дитини.

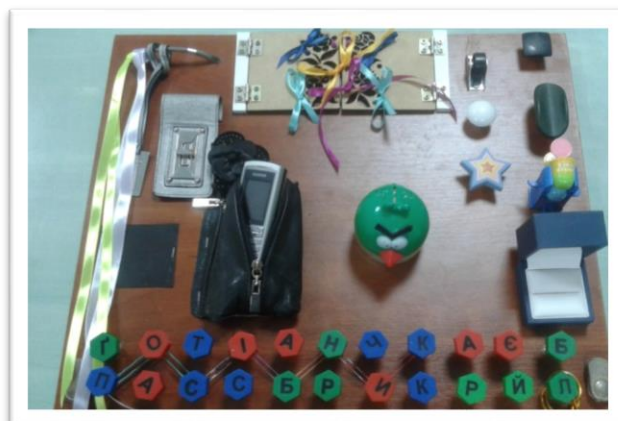
Вчителі-логопеди нашого закладу дошкільної освіти не залишаються осторонь від процесу творчої розробки сучасного змісту логопедії, вони активно використовують інноваційний підхід до навчання і виховання дітей з мовними порушеннями, уважно стежать за методичними новинками в області корекційних технологій.

Інноваційні методи впливу в діяльності вчителя-логопеда стають перспективним засобом корекційно-розвиваючої роботи з дітьми, що мають порушення мовлення. Ці методи належать до числа ефективних засобів корекції і допомагають досягненню максимально можливих успіхів в подоланні мовленнєвих труднощів у дітей з особливими освітніми потребами. На тлі комплексної логопедичної допомоги інноваційні методи, не вимагаючи особливих зусиль, оптимізують процес корекції мовлення дітей і сприяють оздоровленню всього організму. Велике значення в корекції мовлення дітей має організація предметно-просторового розвиваючого середовища в кабінеті вчителя-логопеда. Логопедичний вплив при усуненні недорозвинення мовлення має на меті - навчити дітей послідовно, граматично і фонетично правильно викладати свої думки, розповідати про події з навколишнього життя.

Важлива роль, у старшому дошкільному віці, відводиться роботі з розвитку дрібної моторики і координації рухів руки. Це є важливою складовою підготовки дитини до оволодіння навичками письма. Тому, щоб навчити дитину говорити

правильно, необхідно не тільки тренувати його артикуляційний апарат, але й розвивати рухи пальців рук, або дрібну моторику.

З метою зацікавлення дітей, розвитку моторики дрібної мускулатури руки було створено дошки, які було вирішено назвати логобордами. Термін «логоборд» складається з двох частин: «логос» (грец. λόγος) — термін західної філософії, релігії, психології та риторики, давньогрецької мови буквально означає «слово», живається передусім у значеннях власне слова, науки, закону, надприродного світового розуму, та «борд» (англ. board — дошка).

Фото 3. Авторські логоборди, виготовлені педагогами закладу.

Використання цих дощок з закріпленими на них предметами допомагає організувати заняття цікавіше і різноманітніше, перетворити нудну роботу в живу і творчу, підтримати зацікавленість дітей протягом організованої діяльності, а також забезпечити швидкість запам'ятовування, розуміння, і засвоєння програмного матеріалу в повному обсязі.

Різновиди логобордів, які ми використовуємо в нашому закладі, сприяють корекції мислення, зорової, слухової пам'яті та сприймання, розвитку дрібної та загальної моторики, фізіологічного та мовленнєвого дихання, удосконалення поведінки, дають позитивний ефект у корекції як первинних так і вторинних порушень. Це дозволяє вчителям-логопедам закладу успішно організувати освітній процес і випустати дітей до перших класів загальноосвітніх шкіл, де вони показують високий рівень знань, умінь та навичок.

2.3. Історія створення розвиваючої дошки та її користь для дитини з особливими освітніми потребами, яка має порушення мовлення.

Ще на початку минулого століття відомий лікар та педагог Марія Монтесорі розробила перший прототип сучасної розвиваючої дошки - бізіборда. Вона запропонувала помістити на навчальний стенд всілякі підручні предмети домашнього вжитку, з якими дитині рано чи пізно доведеться зіткнутися на практиці. Так діти вивчали функціональні можливості дрібних деталей, а батьки більше не боялися за їхнє життя.

Фото 4. Зразок класичної розвиваючої дошки.

Досліджуючи дверні замки, вимикачі або застібки-блискавки дитина розвиває дрібну моторику пальців і вивчає речі, які її зацікавили. Нейронні сигнали під час цього поступають в мозок і збагачують пам'ять малюка. Стимулювання такого роду сприятливо позначається на інтелектуальному і фізичному розвитку дитини.

Марія Монтесорі у своїй методиці пропонує навчати дітей через освоєння суті речей. Адже зовсім не обов'язково дозволяти дитині користуватися справжньою розеткою, щоб вона зрозуміла принцип її роботи. Можна просто запропонувати цей предмет малюкові, і він сам з усім розбереться. Саме розмежування дій дитини та небезпеки, яка їй загрожує і підняло на новий рівень цю теорію навчання.

- тренує тактильні відчуття;
- вчить самостійності;
- дарує відчуття незалежності та впевненості.

Подібно до того, як тіло дитини розвивається і міцніє, даючи все більшу свободу малюкові, так і інтелект дитини вимагає постійного і самостійного розвитку. Ось чому дитина дошкільного віку весь час відкриває і закриває дверцята, замки і ящики, вмикає і вимикає світло, вимагає все нових іграшок.

Що робить дорослий? Забороняє і всіляко заважає! Відповідь Марії Монтессорі – створіть розвиваюче середовище. А як? Це ви уже знаєте. За допомогою «правильної» іграшки – розвиваючої дошки, чудовий варіант якої ми мали можливість зробити самостійно і радимо зробити це і своїм колегам.

Розвиваюча дошка, або як ми її називаємо – логоборд – стала справжньою іграшкою-знахідкою та помічником у розвитку дитини. Логоборд оснащений різноманітними предметами, які можуть пересуватися, обертатися, пищати чи видавати інші звуки, блимати тощо. Основне його призначення — розвинути в дитини інтелект, уяву, дрібну моторику рук.

Цей надзвичайний винахід містить багато корисних і цікавих елементів на одній поверхні. Усі дорослі знають, що найбільше цікавить маленьких непосид, адже вони пізнають світ, їм важливо і цікаво все помацати, спробувати закрити-відкрити, застебнути-розстебнути, постукати, розглянути уважніше.

Фото 6. Зацікавленість дітей розвиваючою дошкою.

Як показав наш досвід, створені нами різновиди логобордів здатні поберегти нерви батьків і задовольнити інтерес малюка, тому нижче подаємо покрокову інструкцію для тих, хто хоче самостійно виготовити логоборд:

1. **Створюємо ескіз.** На аркуші паперу схематично позначаємо, які елементи й у яких місцях будуть розміщені. Це допоможе візуально уявити майбутній виріб й розрахувати площу основи так, щоб рівномірно вмістилися всі дібрані складові.

2. **Готуємо основу.** Якщо це дерев'яна дошка, ретельно обробляємо її, аби під час гри дитина не поранилася. Розмір основи залежить від того, де у груповому приміщенні розміщуватимемо логоборд, чи будуть діти його переносити тощо. Зручний розмір: площа — 1 м², товщина — не менше 1 см. Вкриваємо основу лаком або фарбою. Обираємо фарбу залежно від призначення логоборду — для хлопчачих, дівчачих чи колективних ігор, занять. Можна розфарбувати основу в різні кольори, намалювати орнамент, зробити кольорову рамку тощо.

3. **Кріпимо деталі.** Коли основа готова, простим олівцем наносимо на неї позначки для розміщення предметів відповідно до ескізу. Після цього на визначені місця за допомогою цвяхів, саморізів і клею кріпимо підготовлені деталі.

Пропонуємо Вашій увазі цілий список таких деталей:

- Меблеві коліщатка різних діаметрів, що обертаються і стаціонарні. Прикручуються на саморізи. Можна додати кольору, використовуючи кольорову ізоляційну стрічку.
- Валики різного призначення: масажні та будівельні, поролонові, хутряні, картонні (підійде навіть втулка від туалетного паперу чимось прикрашена). Чим різноманітніше будуть матеріали, тим більше сенсорного досвіду отримає дитина.
- Петлі і замочки. Вибирайте найпростіші моделі. Підійдуть клямки і шпінгалети. З їх допомогою можна зробити віконця, що відкриваються, попередньо вирізавши необхідний прямокутник з листа фанери. Надалі віконця можна розфарбувати акриловими фарбами, надавши їм вигляд, наприклад, будиночка.

➤ Шнурівки. Для початку малюємо кросівок акрилом, потім прикручуємо гачки і вставляємо шнурок.

➤ Диск від старого телефону, що крутиться. Прикріплюємо диск, а потім малюємо телефон.

➤ Блискавки. Їх можна приклеїти або прибити степлером. Фон може бути різний: підійде і куртка, і крокодил, де блискавка служитиме зубами.

➤ Липучки. Приклеюємо одну зі сторін на суперклей до дошки, іншу на якусь кумедну фігурку.

➤ Ліхтарики. Прості і зрозумілі дитині.

➤ Дзвіночки. Їх можна купити в рибальському магазині і повісити на гачок, що вкручується.

➤ Дверні ручки або ручки для меблів. Тут все зрозуміло, шукаємо зразки, що завалилися в гаражі, на антресолях, або купуємо в будівельному магазині.

➤ Рахівниці. Можна купити готові, дерев'яні або пластикові, або зробити самому. Для цього буде потрібна різьбова спиця, в яку вкручуються гачки, гайки і дерев'яні намиста, гудзики.

➤ Дзеркала. Підійдуть маленькі, обертові для автомобілів, опуклі і звичайні, косметичні. Найважливіше в цьому елементі - захисний край, щоб дитина не порізлася.

➤ Тумблери або просто вимикачі, якими можна просто клацати.

➤ Прекрасною ідеєю є дверцята, що відчиняються, за ними можна поставити книгу. Вона стане свого роду продовженням гри і, можливо, в майбутньому читання для малюка стане таким же захопливим заняттям, як і гра з логобордом. На заняттях по диференціації та автоматизації певних звуків вчитель-логопед ховає за дверцятами зображення літер, які позначають звук, над яким працюють, схему його артикуляції, предметні картинки, назви яких вміщують даний звук.

Для дівчаток підійдуть такі забавки, як годинники, рахівниці, гачки, різноманітне шнування, застібки, гудзики, затискачі, люстерка, маленькі сумочки, гаманці тощо. Хлопчикам буде цікаво погратися з пружинками, шпінгалетами, ланцюжками, вимикачами, компасом, телефонним диском, тощо.

4. Насамкінець розміщуємо розвивальну дошку в ігровому куточку групового приміщення чи в кабінеті вчителя-логопеда. Тож, дорогі колеги та батьки - не бійтеся починати роботу. Найголовніше - це бажання і любов до ваших дітей та дотримання правил безпеки.

Мета наших розвиваючих дошок:

- познайомити дитину з тими речами, які зустрічаються їй в побуті;
- вгамувати цікавість дитини, навчити її безпеки використання предметів за прямим призначенням;
- розвинути дрібну мускулатуру пальців рук;
- отримати знання про звуки рідної мови, правильність їх артикуляції;
- розвинути мозок завдяки розвитку дрібної мускулатури руки;
- в кінцевому результаті покращити мовлення.

2.4. Переваги розвиваючих дошок - логобордів

В нашому закладі дошкільної освіти протягом минулого навчального року ми використовували різноманітні види розвиваючих дошок. Результати досліджень доводять, що логоборди можна використовувати для розвитку та корекції мовлення дітей, а саме для:

- розвитку слухових відчуттів (дзвенить, стукає, скрипить, пищить, шарудить, свистить тощо);
- вправлення в звуконаслідуванні, відтворення звуків; (скрип, дзень, тук-тук, фа-фа, пі-пі тощо);
- автоматизації звуку в словах (назви предмет зі звуком «ш»; назва якого предмету має звук «с»?);
- розвитку словника, словотворення (застібка, застібати, крутити, розстібнути, прикріпити та ін);
- граматичної сторони мовлення (один замок, багато замків, відімкнути замок, відчинити двері, відкрити коробочку тощо);
- розвитку зв'язного мовлення (складання чистомовок, розповідей, казок);
- розвитку дрібної моторики рук;

- сприяє сенсорній інтеграції (працетерапія, заняттєва терапія);
- формуванню узгодженості роботи півкуль головного мозку за рахунок участі обох рук (дітям не потрібно навіть нагадувати про другу руку);
- для дітей, які заїкаються використовуємо прийом-коментування дій.

В минулому навчальному році ми активно розпочали використовувати дитячі розвиваючі дошки, (бізіборди, лок-дошки, грай-дошки) з дітьми нашого закладу, на які кріпили всілякі привабливі для дошкільників дрібнички. На таких дошках можна побачити все, що можна вертіти, крутити і клацати: різні замочки, кнопки, гачки, рахівниці, валики, тумблери, розетки, гайки та ін. Меж для фантазування немає. Жодна з розвиваючих дошок не подібна на інші.

Педагогами нашого закладу дошкільної освіти розроблено авторські варіанти логобордів, які можна розмістити в будь-якому куточку групової кімнати або навіть на спортивній драбині ігрового майданчика - імпровізувати можна безмежно.

Фото 7. Розвиваюча дошка на ігровому майданчику.

2.5. Різновиди розвиваючих дошок, які використовуються в роботі з дітьми дошкільного віку

В ході роботи з логобордами було вирішено згрупувати їх за різновидами в залежності від предметів, які розміщені на них та мети їх використання.

Логоборди-грайлики

Фото 8. Логоборди-грайлики.

На таких логобордах розміщені найрізноманітніші предмети, з якими дитина може самостійно гратися та обстежувати їх:

- маленькі модельки автомобілів,
- модельки ляльок, фігурки тварин, мотрійки,
- іграшкові та справжні мобільні телефони, які вже вийшли з ладу, проте можуть бути цікавими для обстеження дитиною,
- дзвіночки, тріскачки, свистки,
- коробочки від ювелірних прикрас різноманітної форми,
- скриньки, виготовлені з різних матеріалів,
- кишеньки з різноманітними застібками,
- геометричні «змійки», шестерні,
- шнурівки та липучки,
- різноманітні штампики та печатки,
- діркопробивачі звичайні та у вигляді різних фігурок,
- сумочки, гаманці та ін.

Логоборди- кольорознайлики

Фото 9. Логоборди-кольорознайлики.

На таких логобордах розміщуються:

- однотипні предмети основних кольорів та їх відтінків, які можна знімати і накладати за допомогою липучок і які мають своє певне місцерозташування на логоборді,
- шнурки або стрічки різних кольорів нанизані на основу типу резинки, які можна зав'язувати на ній та розв'язувати;
  - кольорові блискавки різних моделей та різної довжини;
- кольорові палички по типу паличок Кюїзенера різного кольору та різної довжини;
- кольорові клаптики тканини, нанизані на основу типу мотузки та кольорові прищіпки, якими можна кріпити клаптики до основи;
- кольорові кришки з верхніми частинками пляшки, які можна відкручувати й закручувати, до того ж всередину пляшки можна вставити картинки, що збільшить інтерес до проведення маніпуляцій з кришками;
- різнокольорові мотузки з прищіпками відповідного кольору, на яких можна розвішувати білизну за заданими параметрами;
- великого розміру намистини різного кольору, нанизані на основу типу гнучкого дроту, які можна знімати та знову нанизувати та ін.

Логоборди – звукознайки

Фото 11. Логоборди-звукознайки I типу.

Такі логоборди ми виготовили двох типів:

I тип – в центрі такого логоборда міститься зображення самої літери (червоного кольору – голосні, синього кольору – приголосні), а також на них розміщені різні замочки, ключики, шпінгалети, засувки, клямки, меблеві ручки, баночки та кришки від пляшок, на яких нанесено зображення літер, з яких можна скласти слово, мобільні телефони з клавіатурою, на якій нанесені літери та цифри, комп'ютерні клавіатури тощо);

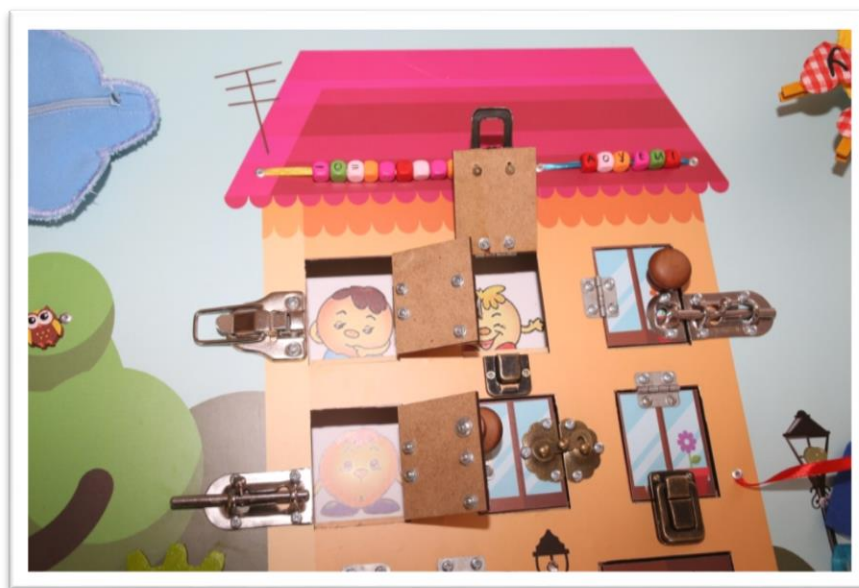

Фото 12. Логоборд для роботи в логопедичних групах.

II тип – розвиваюча дошка з нанесеним сюжетним зображенням будиночка.

З метою розвитку дрібної моторики двері та віконця будиночка оснащені різноманітними замочками, шпінгалетами, засувками, клямочками тощо.

На підході до будиночка з обох боків встановлені геометричні «змійки», правильний супровід та доведення ручки до кінця яких викликає запалювання лампочки. Щоб потрапити до будиночка, треба пройти по сходинках металофона, відстукавши задану кількість звуків, а потім подзвонити в дзвіночок за заданим ритмом. Якщо звуки були відтворені правильно, дитині дозволяється ввімкнути вуличний ліхтар біля входу в будиночок. Після ввімкнення ліхтаря дитина підбирає потрібний ключик і вставивши його в замкову щілину відчиняє замок у вхідних дверях. За дверима бабуся пропонує дітям картинки із зображенням статичних та динамічних артикуляційних вправ. Якщо дитина старанно та правильно виконує запропоновані вправи, їй дозволяється ввімкнути ліхтарик біля вхідних дверей та пропонується відчинити будь-яке віконце верхнього або нижнього поверху, назвати зображену там емоцію та відтворити її.

Фото 13. Віконечка із зображенням емоцій для відтворення.

Ми розробили декілька варіантів використання віконечок верхнього та нижнього поверхів:

- дитина отримує зображення літери, визначає положення язичка при її вимові та розміщує картинку за віконечками відповідного поверху. (верхній поверх – положення язика вгорі, нижній поверх – положення язика внизу).

- вчитель-логопед заздалегідь ховає за віконницями зображення літери, яка позначає звук, над вимовою якого працюють на занятті, час від часу міняючи фактуру літери (шорстка, м'яка, шершава, гладенька, тощо). Діти відчиняють віконечка, дістають зображення літери, називають її та обстежують.
- за віконцем розміщуються предметні картинки, в назвах яких є даний звук. Дитина повинна віднайти спільний у всіх картинках, правильно вимовити слово та розмістити в картинку у віконечках нижнього поверху відповідно до розміщення звука в слові (перше віконечко – звук на початку слова, друге віконечко – звук в середині слова, третє віконечко – звук вкінці слова).
- за віконцем розміщуються картинки з зображенням пальчикових вправ. Дитина дістає картинку, впізнає вправу, називає її та виконує.

Фото 14. Робота з віконечками верхнього та нижнього поверху.

На даху будиночка знаходиться кишенька, в якій розміщується зображення літери або літер, над вимовою яких працюють на занятті. В маленьких кишеньках або на кронах дерев справа і зліва від будиночка розміщуються предметні картинки, в назвах яких є заданий звук. Вихованці логопедичної групи старшого дошкільного віку мають кожен свою власну літеру, тобто літеру, з якої починається їх ім'я. на початку роботи з логобордами діти мали можливість познайомитися з своєю

літерою та разом з батьками прикрасити її так, як їм подобається. Варто зауважити, що жодна з літер не повторюється і є унікальною в своєму роді.

Визначивши місце звука в слові (на початку, всередині, вкінці) дитина відчиняє вікно на терасі і піднімає відповідну намистинку.

Фото 15. Визначення місця заданого звука в слові.

Під кишенькою на даху будиночка розміщено дві низки намистинок. На першій висить десять намистинок, на кожній стороні яких нанесено зображення фішки на позначення голосного звука, твердого приголосного та м'якого приголосного звука. Одна із сторін кожної намистинки залишається порожньою і використовується для лічби предметів або з будь-якою іншою метою. На другій низці розміщено шість намистинок, на одній із сторін яких нанесено зображення літер, які позначають голосний звук.

Фото 16. Робота з низками намистинок на даху будиночка.

В верхньому правому кутку на велосипедному дзвінку розміщено зображення сонечка. На плоске зображення дитина прикріплює прищіпки із зображенням літер. Завдання можуть бути різними, наприклад, відібрати тільки голосні звуки, проспівати їх, пригадати про них віші або чистомовки. Після правильного виконання завдання, дитина дзвонить у дзвіночок.

Фото 17. Розміщення прищіпок із зображенням голосних на сонечку.

Під сонечком розміщена мотузка для білизни, дитині пропонується розвісити білизну на мотузці, згрупувавши її за кольором (відібрати одяг тільки червоного кольору), за статевою приналежністю (відібрати тільки хлопчачий одяг), за присвійною приналежністю іменника (відібрати тільки мамині сукні та спіднички).

На стовбурі дерева з правого боку будиночка розміщене меблеве коліщатко, на якому нанесено зображення для умовного позначення голосних та приголосних звуків. Дитина може прокручувати коліщатко та називати фішки на позначення звуків, які бачить: голосний, приголосний твердий, приголосний м'який тощо.

Під деревом влаштована будка, в якій загорається світло при правильному доведенні геометричної «змійки» до кінця. Довівши ручку до упору і ввімкнувши в

будці світло дитина називає кого вона бачить в будці, кого – на будці і кого – біля будки.

Фото 18. Робота з геометричною «змійкою».

З часом завдання можна ускладнити за допомогою додаткових елементів (жабка, цуценя, курчатко тощо), розмістивши їх на клейку основу.

На кроні обох дерев розміщено магнітні кружечки (справа – червоного кольору, зліва – синього кольору), на які дитина може прикріплювати зображення літер, відповідно згрупувавши їх (голосні – червоні, приголосні – сині).

В верхньому лівому кутку логоборда розміщено хмаринку, на якій ховається кишенька на блискавці. Розстебнувши кишеньку, дитина може дістати декілька варіантів стрічечок:

- блакитні стрічки із зображенням краплинок дощу, на яких розміщені літери або склади – для придумування слів із заданим звуком або складом;
- блакитні стрічки із прикріпленими до них пір'їнками блакитного кольору – для дихальної гімнастики;

- прозорі намистинки на ниточках – для проведення масажу долоньок.

Фото 18. Виконання вправ дихальної гімнастики.

В кроні дерева зліва від будиночка сидить мудра тітонька сова, яка може рухатися по закріпленій ниточці, а на стовбурі розміщена стрічка із намистинкою. Працюючи над вимовою звука, дитина визначає положення язичка при його вимові та піднімає або опускає намистинку на стовбурі дерева. Почувши слово із заданим звуком, дитина переміщує зображення сови на стрічці відповідно до місця розміщення звука у слові.

Фото 19. Переміщення зображення сови відповідно до місця звука в слові.

Під деревом розміщені шестерні, які приводяться у рух за допомогою вказівного пальця. Розпочинаючи рух шестерні, дитина промовляє звук, над яким працює, збільшуючи силу голосу (при вимові голосних). При доведенні шестерні до кінця, вмикається світло біля зображення сонечка на кущику.

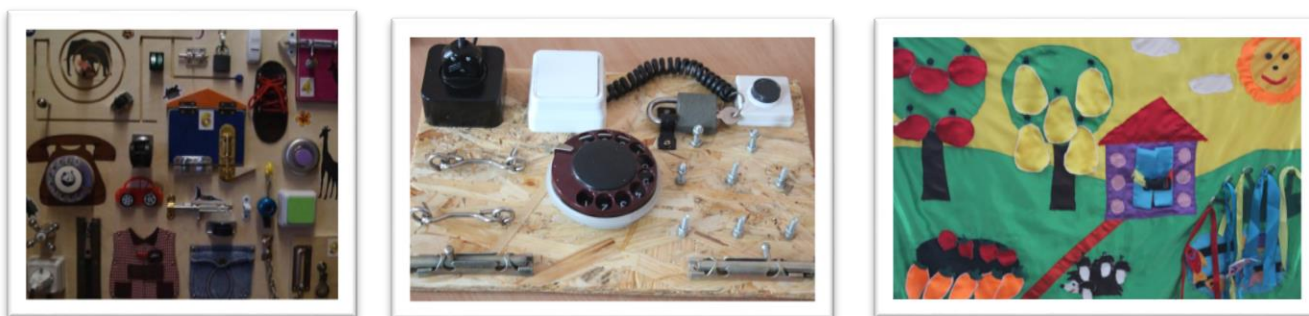
Фото 20. Робота з шестернею.

Логоборд – це, по суті, безліч різних іграшок в одній, які:

- розвивають дрібну моторику;
- тренують логічне мислення в дитини;
- знайомлять з поняттями форми і розміру предметів, що дуже важливо для розвитку малюка;
- сприяють фізичному розвитку і тактильним відчуттям;
- допомагають малюкам легко оволодіти мовою, а діткам старшого віку – письмом.

Добре продумана розвиваюча дошка має багато маленьких деталей, які не просто можна помацати, але і здійснювати з ними певні дії: клацати вимикачем,

встромляти вилку в розетку, вдавлювати кнопки, замикати клямку та інше. Все це найперше тренує маленькі пальчики. А через нервові закінчення на кінчиках пальців рук відчуття передаються в мозок дитини. Саме тому величезну увагу на заняттях з дітьми дошкільного віку ми приділяємо розвитку дрібної моторики. Про її тісний зв'язок з мовленнєвими здібностями говорить уся педагогічна наука сучасності. Діти з розвиненою моторикою раніше говорять і взагалі випереджають своїх однолітків в інтелектуальному розвитку.

Фото 21. Різновиди розвиваючих дошок, які використовуються в групах.

2.6. Організація корекційно-розвиткової роботи з логобордами

Робота над виправленням вимови і мовлення має проводитися поступово і послідовно. Корекційно-розвиткову роботу над звуками слід починати з підготовчого етапу.

На цьому етапі проводяться вправи, ігри, що спрямовують увагу дитини на звуковий склад мови. Її навчають прислухатися, впізнавати мовні й немовні звуки, розрізняти їх за тембром, висотою і силою голосу. Починаючи з підготовчого етапу особлива увага звертається на виховання у діте слухової, зорово-мовленнєвої уваги, пам'яті, проводяться вправи на формування загально рухових функцій дитини, на розвиток тактильно - кінестетичних відчуттів, моторики, артикуляційного апарату. У цьому допоможуть різноманітні логоборди. Наприклад, при виконанні ігрових вправ «Добери малюнки до певного звука», «Що звучало?» вчитель-логопед знайомить дітей з «логобордом-музикознайликом», на якому розміщені предмети, які можуть видавати різні звуки (барабан, брязкальце, дзвіночок, свисток, різноманітні музичні іграшки тощо), пропонує дитині повторити їх назви і

спробувати їх озвучити. На початковому етапі дитина заплющує очі, вчитель-логопед озвучує одну із музичних іграшок або музичних інструментів. Дитина повинна впізнати і назвати іграшку, що звучала. Пізніше дитина самостійно працює з логобордом, повторює назви музичних іграшок, розміщених на ньому, озвучує їх.

Виправлення вад мовлення у дітей здійснюється за загальноприйнятою методикою, розробленою М. А. Савченко, що передбачає розвиток у них умінь самостійно спостерігати за мовними явищами, узагальнювати їх, робити висновки, пробуджує пізнавальний інтерес до матеріалу, який вивчається. Проводиться корекційна робота з виправлення вад звуковимови поетапно за максимального використання всіх аналізаторів. Розпочинати потрібно зі з'ясування знання кожною дитиною назв органів артикуляції. Для цього вчитель-логопед проводить із дітьми бесіду про мовний апарат людини, показує на собі, на дітях, на логопедичній ляльці та на схематичних профілях артикуляційного апарату рухомі й нерухомі органи артикуляції й називає їх, ознайомлює дітей із термінами «зімкнення» органів мовлення, утворення «щілини» між ними тощо.

Під час ознайомлення з артикуляційним апаратом дітям пропонують виконати низку завдань:

- назвати видимі органи артикуляції, показані вчителем-логопедом на собі чи на іншій дитині;
- показати й назвати органи артикуляції на собі та на логопедичній ляльці (верхню губу, верхні зуби, нижню губу, нижні зуби, кінчик язика, спинку язика та ін.);
- визначити орган артикуляції, якого торкнулися (вчитель-логопед шпателем торкається того чи іншого органа артикуляції дитини, а дитина називає його і показує на схемі). Після виконання дітьми цих завдань логопед перевіряє, чи засвоїли діти назви органів артикуляції (одна дитина запитує, інша відповідає). Далі виконується серія вправ, спрямованих на набуття вмінь відчувати та відтворювати положення органів артикуляції та їхніх частин, зокрема:

➤ покласти язик на верхню губу (верхні зуби), на нижню губу (нижні зуби); торкнутися кінчиком язика верхніх зубів, нижніх зубів, передньої (середньої) частини піднебіння,

➤ зробити так, як показано на схематичному профілі.

Набуті дітьми знання та вміння стають основою для оволодіння способами творення зімкнених і щілинних звуків (за методикою М. А. Савченко). [3, с. 6] Після засвоєння дітьми загальних відомостей про функціонування артикуляційного апарату розпочинають корекцію вад вимови окремих звуків. Ця робота здійснюється в кілька етапів. На першому, підготовчому етапі відпрацьовуються окремі та з'єднані елементи артикуляції конкретного звука. Вправи для цього етапу вчитель-логопед добирає на основі аналізу правильної вимови цього звука та з огляду на результати обстеження конкретної дитини. Увагу дитини слід зосередити на тих рухах і положеннях артикуляційного апарату, які є для вироблення правильної вимови вирішальними. Проводити вправи потрібно доти, доки дитина навчиться утримувати мовний апарат у потрібному положенні й зможе, не напружуючи м'язи, переключатися з одного руху на інший. Дитині необхідно пояснити мету таких вправ, навчити виконувати їх та перевіряти правильність відтворення рухів. На цьому етапі можна проводити також відповідні ігри, які сприятимуть виробленню правильних рухів артикуляційного апарату для вимови конкретного звука.

Ще один різновид підготовчих вправ — подовжена вимова звука у складах, а також у словах, що промовляються по складах, із підкресленою артикуляцією відпрацьовуваного звука. Для зорового й рухового сприймання подовженості звучання і кінестетичного відчуття на початковому етапі доцільно вдаватися до диригування рукою: логопед, повільно ведучи руку справа наліво, вимовляє звук, склад і слово, а дитина повторює його дії. Потім вона привчається сама супроводжувати вимовляння складів і слів рухом руки. [3, с. 6]

Наступний етап корекційної роботи — автоматизація звука у складах, словах і реченнях. На цьому етапі проводяться впорядковані тренувальні вправи, що поступово ускладнюються. Наприклад, на початку вимовляються слова, в яких

відпрацьований звук міститься тільки в наголошеному складі, потім — у ненаголошеному, і після цього — у складніших для вимови словах. Звук у відкритій і закритій позиції та у словах зі збігом приголосних автоматизується окремо. Важливим при цьому є порівняння правильної і неправильної артикуляції. Завершальним етапом роботи над звуком є його диференціація (розрізнення) з-поміж близьких звуків, які дитина найчастіше плутає. Спочатку диференціація звуків відпрацьовується у вправах, а потім поступово вводиться в розмовно-побутову мову.

Найактивнішими і найрухливішими органами артикуляційного апарату є язик і губи — саме зміна їхнього положення формує кожний звук мови. Різні рухи може здійснювати не тільки весь язик, а й окремі його частини: кінчик, спинка, бічні краї і корінь. Унаслідок такої рухливості язика утворюються різноманітні артикуляції, що дають різні акустичні ефекти й сприймаються нами як різні звуки мовлення. Фонематичний слух, на відміну від фізіологічного (здатності чути звуки навколишнього середовища і мовлення), визначає здатність до слухового сприйняття звукового мовлення й уміння розрізняти його звуки в їхній послідовності в словах, а також відрізняти близькі за звучанням звуки, тому він має важливе значення для оволодіння звуковим мовленням, і тренувати його необхідно на всіх етапах навчально-корекційної роботи з усунення вад звуковимови.

В ході роботи з логобордами дитина:

- розвиває — дрібну та крупну моторику — образне мислення — творчу уяву — активне мовлення;
- цілеспрямовано розглядає предмети, порівнює їх, розділяє на частини, бачить спільне та відмінне, знаходить основні частини конструкції, від яких залежить розміщення інших частин;
- розглядає та обстежує зображення літер, обстежує їх;
- розглядає схематичне зображення артикуляції літер, вправляється за зразком та запам'ятовує його;
- робить висновки та узагальнення.

Усі свої дії під час роботи з логобордом дитина супроводжує мовою — збагачує словник і вдосконалює граматичну структуру власного мовлення.

Фото 22. Робота з логобордом-грайликом.

Учені, які вивчають діяльність головного мозку, психіку дітей, відмічають велике стимулююче значення функції руки. Коли дитина працює з логобордом, у неї розвиваються рухи пальців, що сприяє розвитку мови. Ще фізіолог і психолог Володимир Бехтерев довів у своїх дослідженнях, що прості рухи рук допомагають зняти розумову втому, покращують вимову багатьох звуків, розвивають мовлення дитини. Рівень розвитку мовлення залежить від сформованості дрібних рухів пальців рук.

2.7. Орієнтовні прийоми та напрями роботи з логобордами.

Пропонуємо прийоми, які здатні створити такий ефект появи логоборда у групі, які зацікавлять своєю незвичністю, новизною, чарівністю, викличуть в дітлахів емоційне захоплення, максимально активізують мовлення. Педагогам відомо багато шляхів «уходження» об'єкта в дитяче товариство, окремі з них поширилися і використовуються впродовж багатьох років (прийшла лялька із завданнями, стук у двері — то листоноша тощо), а решта залишається в тіні. Наводимо приклади деяких прийомів.

Приєм перший. Логоборд розміщують до приходу дітей у груповій кімнаті на мольберті й накривають тканинним покривалом (барвиста чи одноколірна хустка, «плащ чарівника» тощо). Мольберт з логобордом, як усе нове та незвідане, викликає інтерес у дітей, які намагаючись дізнатися, що від них приховано, піднімають кути покривала. Педагогу не варто стримувати дітей, робити їм зауваження, бо цікаво стежити за розвитком подій, не погоджуючись на прохання дітей передчасно зняти покривало. Така позиція підвищує дитячий інтерес. Серед дошкільників виокремлюється найсміливіший і піднімає покривало так високо, що помітно більшу частину логоборда, а то й зовсім розкриває її. Можливо, що з необачності діти можуть штовхнути та звалити мольберт і логоборд дотолу. Реакція дітей різна, проте є спільне для «винуватців»: острах, ніяковість, намагання усунутися, відсторонитися від вчинку («То не я...», «Він сам впав...», «А мене Женя штовхнув...»). Завдання успішно виконано, бо діти активно, неприховано, відверто проявили запланований інтерес, а що не в той спосіб, що передбачував педагог, то не дитяча провина. Потрібен штрих, який слід додати дорослому до цієї ситуації: висловити свої припущення, що так сталося через природний зростаючий інтерес до невідомого й запропонувати поставити мольберт з логобордом на місце для зручного розглядання всіма охочими.

Приєм другий. Вчитель-логопед або вихователь ховає логоборд у груповій кімнаті або іншому приміщенні, доступному для дітей, однак залишає мітки, що вказують на шлях пошуку. Наприклад, розкладає площинні зображення відбитків слідів різного кольору залежно від змісту роботи з логобордом (сині — робота з приголосними, червоні — робота з голосними). Наприклад, при роботі над постановкою сонорних звуків, до логоборда ведуть лише сині сліди, а інші — заплутують. Пошук правильного напрямку відбувається через припущення, угадування, порівняння фактів. Помилково обраний колір слідів дає змогу їх вилучити, що збільшує шанси знаходження схованки. Як підказка, може використовуватися загадка, вірш, музична композиція, прикмети та різні ознаки, що наводять на роздуми про конкретні звуки. Такий пошук є своєрідним налаштуванням

дітей на тематику роботи з логобордом. Процес пошуку та знаходження логоборда набуває обрисів гри, що є приємним для малюків.

Прийом третій. Логоборд у груповій кімнаті відкритий для роботи та споглядання, проте педагог не акцентує на ньому уваги, стисло відповідаючи на запитання дітей із приводу появи нового об'єкта. Такий прийом дає змогу кожному дошкільнику самостійно протягом будь-якого часу розглядати логоборд, працювати з ним, відчиняючи та зачиняючи замочки на віконечках, знімаючи та розвішуючи білизну, прокручуючи коліщатка, вмикаючи та вимикаючи ліхтарики, тощо. Когось може зацікавити якийсь інший елемент, й пам'ять пробудить бачене раніше, хтось знаходить аналогію з власними спостереженнями та діями з предметами і деякий час перебуває в їх полоні, «мандруючи» по логоборду, хтось буде виконувати інші дії. На все це дитина має право, і то не її провина, що інтерес, якого очікує педагог, мінімізований, дії з об'єктами, розіщеними на логоборді, не одразу пригадуються, ознаки плутаються. Сприйmemo як належне індивідуальну реакцію дітей. А початок роботи з логобордом може бути подовжений у часі, бо важливіше запитати кожного, що він знайшов для себе цікаве, показати те, що не помітив, дати завдання дошукатися деталей, що на перший погляд другорядні.

Прийом четвертий. Попередньо педагог поміщає логоборд за штору, за шафу або в інше місце, звідки вона буде «впливати», «виїжджати». Такий ефект досягається завдяки визначенню зручних точок опори для рухомого закріплення на них пластмасової слизької нитки, що використовується для риболовлі (волосінь). Один кінець міцно кріпиться на логоборді, інший — розташований біля вихователя, який, непомітно змотуючи волосінь та не торкаючись логоборда руками, витягає його зі схованки. Розділімо з дітьми їхні емоції: захоплення, здивування від чарівності «виїзду» логоборда. Інтерес до нього забезпечений. Наступне завдання педагога — не втратити його, динамічно продовжити ознайомлення з сюжетом, зображеним на логоборді. зацікавити виконанням вправ, спрямованих на розвиток дрібної мускулатури руки дитини.

Орієнтовні напрями роботи з логобордом.

Доцільно проводити роботу з логобордом у формі міні-занять, кількість яких може бути необмежена. Кожне окреме може реалізувати одне міні-завдання, що полягає у автоматизації певної дії з предметом. Цей шлях проходимо разом із дітьми через зіставлення чи протиставлення, порівняння чи аналогію, аналіз чи синтез, роздуми чи сумніви. Поетапна робота з логобордом розрахована на відкриття раніше не помічених деталей. Педагог легко знайде дотичність змісту предметів, розміщених на логоборді зі змістом різних сфер життєдіяльності, що й забезпечить інтеграцію у розвитку дрібної мускулатури дитини та становленні мовленнєвої компетентності особистості.

У плані роботи з логобордом виокремлюється основна мета (фонетична, лексична чи граматична компетентність), що обов'язково супроводжується комунікативно-мовленнєвими діями. Практично ж педагог штучно не обмежується однією з компетентностей, а гармонійно розвиває мовленнєву діяльність дошкільника, працюючи з логобордом. У такій гармонії поперемінно домінує то фонетична, то лексична, то граматична компетентність. Подаємо орієнтовні запитання-завдання до міні-занять. Якщо окремі діти проявляють недостатню мовленнєву активність у роботі з логобордами, то обираймо такі запитання-завдання, які викликали б зацікавленість та обов'язково були посильними для вирішення.

Орієнтовні запитання-завдання за змістом роботи з логобордом-звукознайликом, спрямовані на лексичну компетентність

Дитині значно легше відповідати на запитання, ніж розповідати у зв'язному послідовному вигляді, тому доцільно виокремити запитання, які можуть стати завданнями. Не завжди очікуймо так звану повну відповідь. У ситуативному мовленні домінують однослівні відповіді.

- Знайди на логоборді й назви предмети, що розташовані близько один від одного.

- Знайди на логоборді й назви предмети, що розташовані далеко один від одного.
- Знайди на логоборді й назви предмети, що розташовані поруч.
  - Знайди на логоборді предмети або об'єкти, зображені частково (*частина крони дерева, частина куща калини, шапинка гриба під листям, заячі вуха за кущем...*).
  - Знайди що на логоборді заховане у кишеньках (*у віконечках верхнього поверху, нижнього поверху, за дверима, тощо*).
- Знайди на логоборді й назви найвищі предмети.
- Знайди на логоборді й назви найнижчі предмети.
- Відчини віконечка верхнього поверху, дістань картинки і назви зображених тварин, які вночі не сплять.
- Відчини віконечка нижнього поверху, дістань картинки і назви зображених тварин, які харчуються рослинами.
- Відчини велике віконечко біля дверей, дістань картинки і назви які із зображених птахів зимують у нас?
- Відчини велике віконечко біля дверей, дістань картинки і назви які із зображених тварин сплять узимку?

Окрім лексичної спрямованості, педагог паралельно формує в дітей здатність простежувати й виявляти взаємовплив і взаємозв'язок об'єктів, з якими дитина працює: часовий, просторовий, емоційний, дійовий тощо.

Орієнтовні запитання-завдання за змістом роботи з логобордом-кольорознайликом, спрямовані на лексичну компетентність

- Назви, що (кого) ти бачиш на логоборді?
- Які кольори ти бачиш на логоборді?
- Які подібні кольори ти використовуєш при малюванні?
  - Пригадай кольори, що нагадують назву квітів (*бузковий, васильковий, незабудковий, рожевий...*).
  - Знайди на логоборді й назви кольори, що нагадують назву плодів

(каштановий, фісташковий...).

- Знайди на логоборді й назви кольори, що нагадують назву овочів *(буряковий, морквяний, салативий, баклажанний...).*
- Знайди на логоборді й назви кольори, що нагадують назву ягід *(сливовий, терновий, абрикосовий...).*
- Знайди на клогоборді й назви кольори, що нагадують назву цитрусових *(лимонний, помаранчевий...).*
- Знайди на логоборді й назви кольори, що нагадують назву тварин *(зозулястий, мишастий, тигровий...).*
- Знайди на логоборді й назви кольори, що нагадують назву каменів *(рубіновий, кораловий, смарагдовий, буриштиновий...).*
- Знайди на логоборді й назви кольори, що нагадують назву металів *(золотавий, сріблястий, мідний, бронзовий...).*
- Знайди на логоборді й назви кольори, що мають в основі зелений колір *(смарагдовий, салативий, бірюзовий, фісташковий, болотяний, хакі...).*
- Знайди на логоборді й назви кольори, що мають червоний відтінок *(вишневий, малиновий, рожевий, кораловий, каштановий...).*
- Які об'єкти на логоборді зображено частково *(частина крони дерева, шапинка гриба під листям, заячі вуха за кущем...).*
- Які об'єкти на логоборді заховано *(краплинки, заховано у хмаринці, фрукти, заховано у дереві).*

Орієнтовні запитання-завдання за змістом роботи з логобордом, спрямовані на фонетичну компетентність

Цей напрям штучно виокремлюємо лише заради теоретичного викладу, а в педагогічній діяльності він тісно переплітається і з лексичною, і з граматичною компетентністю. Запитання-завдання не обмежуються запропонованими, після детального ознайомлення з логобордом можливі ігри, ігрові вправи, загадки-відгадки, що сприяють фонетичній компетентності. Та розпочинати доцільно з таких:

- Знайди на логоборді та назви п'ять об'єктів, у назві яких є звук (визначення звука підпорядковується меті);
- Знайди на логоборді такі об'єкти, голос або звук, яких можна відтворити (*звуки металофона, звук відкривання замочка, скрекіт сороки, писк синички, цвірінькання горобця, угукання сови, шурхіт листя, крапання дощу, шум вітру, сопіння їжака*).

Орієнтовні напрями роботи за змістом роботи з логобордом, спрямовані на розвиток зв'язності мовлення

Речення — одиниця мовлення. Описування предметів та об'єктів, розміщених на логоборді є вправлінням дітей у вживанні різних типів речення, узгодженні слів у реченні. Проблема оволодіння дітьми навичками зв'язного мовлення актуальна в усі вікові періоди дошкільного дитинства. Однак сучасні підходи вимагають орієнтації на дитину, на її мовленнєво-комунікативну активність, якій треба підпорядкувати всі форми й види роботи. Розповідь заради вправління в монологічному мовленні захоплює не всіх малюків, якщо немає слухача. А потрібен саме такий слухач, бо заради нього всі старання й зусилля дитини. Доцільно підгрупами, індивідуально заглиблюватися у роботу з логобордом, а пізніше переповідати своє бачення для тих однолітків, хто не був свідком виникнення міні-розповіді. Тим цікавішою буде й колективна розповідь, що складається з розрізнених та об'єднаних загальним сюжетом оповідань. Потенційними слухачами є вихователі, помічники вихователя, музичні керівники, батьки.

Саме з метою розвитку зв'язного мовлення дошкільників ми так детально спланували розміщення об'єктів на логоборді, дошукувалися найменших зображень, пов'язували їх між собою, створювали цілісність картини. Кожен об'єкт на логоборді є джерелом виконання певних дій, звуків, нових вражень. Це своєрідна попередня робота, що може варіюватися залежно від мети. Отак день за днем логоборд може «працювати» в режимі міні-занять, заохочуючи малюків до пошуку новизни, задоволення цікавості, мовленнєвої активності, аж поки не вичерпає себе.

2.8. Роль дорослого в активізації мовлення дитини під час роботи з логобордом

Усебічний ефект у розвитку дитини діяльність з логобордом забезпечує лише за умови цілеспрямованого навчання. Необхідно створити такі умови, щоб під час роботи з розвиваючою дошкою у дитини виникала потреба:

- називати різні об'єкти, деталі логоборда, їх якісні характеристики тощо;
- правильно вживати різні поняття, вказувати напрямок, озвучувати свої дії.

Дорослий повинен навчити дитину коментувати свої дії, а надалі — і планувати їх. Дитина засвоюватиме необхідні слова, їх значення і способи вживання. Завдяки цьому мовлення стане зв'язним і осмисленим, у ньому з'являються складносурядні та складнопірядні конструкції. Розглядаючи разом з дошкільником елементи, розміщені на логоборді, дорослий може запитувати: «Як ти думаєш, що це таке?», «На що це схоже?», «Що ти хочеш зробити?», «Як ти це будеш робити?» У процесі роботи з логобордом з молодшими дошкільниками дорослий повинен чітко коментувати всі дії та спонукати їх закінчувати фрази: «Ми застібаємо блискавку», — промовляє дитина. «Прив'яжемо на місце... («стрічку»)». Згодом діти самостійно формулюватимуть відповідні речення. Для того щоб діти краще розуміли мову, дорослому необхідно говорити з ними: спокійно, виразно, чітко вимовляючи всі слова, будуючи короткі речення.

Фото 23. Організація роботи з розвиваючими дошками.

Організовуючи діяльність з логобордами дітей старшого дошкільного віку, вихователь та вчитель-логопед повинен враховувати рівень їхньої моторики, рухових навичок та ступінь розвитку мовлення. Важливо знати можливості кожного

вихованця і орієнтуватися на них. Коли дитина навчилася конструювати самостійно, дорослі лише спостерігають за нею. Якщо малюк припустився помилки, не потрібно вказувати на неї, краще запитати: «Ти все робиш правильно?». Нехай дитина поміркує сама. Якщо дитина не може впоратися з завданням, спочатку заспокоїти її і зауважити, що таке може трапитися у всіх, після цього разом проаналізувати помилки за допомогою запитань: «Як ти вважаєш, чому ти не зміг? Що треба зробити, щоб наступного разу все вийшло?». Коли помилки з'ясовано, можна запропонувати дитині виправити їх, а якщо це неможливо, то спробувати почати все спочатку. Перш ніж дитина почне, вчитель-логопед може запропонувати їй розповісти, що і як вона робитиме. Адже велику роль у розвитку вміння працювати цілеспрямовано відіграє здатність послідовно розповідати про хід наступної роботи. Мовлення допомагає оформити думку, виконує спрямовуючу й регулюючу роль у діяльності. Організація роботи з логобордами розвиває у дітей вміння попередньо називати деталі логоборда, розповідати, як вона буде працювати. Спочатку потрібно робити це поступово. Вчитель-логопед навчає дитину коротко відтворювати за допомогою слів процес своєї роботи, розповідати, якими способами вона користувалася. Після закінчення роботи дитині пропонується розповісти: що вона робила, як, з яких матеріалів тощо. Це можна робити як після занять, так і після самостійних ігор. Спочатку діти будуть учитися розповідати, відповідаючи на запитання педагога, і лише поступово перейдуть до зв'язної самостійної розповіді.

2.9. Використання логобордів як засобів виразності для передачі емоцій у діалогічному і монологічному мовленні

Художньо-мовленнєва діяльність являє собою складне полікомпонентне утворення, яке складають чотири основні компоненти:

- сприйняття на слух і розуміння дітьми змісту художніх творів;
- відтворення змісту й виконавська діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказ, узагальнюючі бесіди, читання по ролях тощо);
- театралізована діяльність (інсценування, театральні спектаклі);

- творчо-імпровізаційна діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість).

Ця діяльність пов'язана зі сприйняттям літературних творів, їх виконання супроводжується образним, виразним мовленням, словесною творчістю.

Цей вид дитячої діяльності дозволив нам широко використовувати логоборди в ході театральної-ігрової діяльності та використовувати в ході роботи театралізовані ігри (ігри-драматизації, імпровізації), інсценівки художніх творів і спрямовані на активізацію інтонаційних (тембр, темп, гучність) і немовних (міміка, пантоміміка) засобів виразності мовлення.

Основною ланкою навчання виразності мовлення в ході роботи з логобордами є розширення уявлень дітей про інтонаційні й немовні засоби виразності в навчально-мовленнєвій діяльності, а потім оволодіння ними через репродукцію (закріплення, повторення) і творче застосування (формування вмінь уживання) засобів виразності мовлення в процесі цікавої, емоційно забарвленої художньо-мовленнєвої, театральної-ігрової діяльності. Заключним етапом роботи було використання дітьми отриманих знань, умінь, формування навичок застосування засобів виразності в умовах повсякденного спілкування з однолітками й дорослими.

Для реалізації обраних завдань навчання дітей використовуються дві групи спеціальних вправ: імітаційно-ігрові й творчі.

Метою використання першої із зазначених груп є збагачення й розширення уявлень дітей про інтонаційні й немовні засоби виразності; формування вміння використовувати зазначені засоби виразності для передачі емоцій у діалогічному і монологічному мовленні. Ця група вправ була заснована на механізмі наслідування дітей виразного мовлення й рухів вихователя. Наведемо приклади.

Вправа «Повтори фразу».

Мета: вчити дітей впізнавати героїв знайомого художнього твору та відтворювати його зміст, передаючи темброві забарвлення, темп, гучність мовлення. Формувати вміння правильно вимовляти та розрізняти на слух тверді та м'які звуки.

Розвивати фонематичні процеси, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати вміння чути і слухати мову вчителя-логопеда і товаришів.

Хід вправи: Дітям пропонується згадати знайомий їм художній твір, герой якого зображений на картинці і разом з педагогом передати його зміст. Вчитель-логопед пропонує дітям, які працюють з логобордом по черзі проговорювати слова персонажа із відповідними тембровим забарвленням, темпом, гучністю мови. Наприклад: «Скажи слова цього героя голосно (страшно, грубо, солодко і т.д.)».

Вправа «Дізнайся по голосу».

Мета: вчити дітей впізнавати героїв знайомого художнього твору та визначати емоції, виражені в їх мовленні. Розвивати фонематичні процеси, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати вміння чути і слухати мову вчителя-логопеда і товаришів.

Хід вправи: дітям пропонується прослухати репліку відомого їм літературного героя й визначити, які емоції виражені в ній. Потім – повторити фразу, наслідуючи мовлення вчителя-логопеда.

До другої групи відносяться вправи на вдосконалення вмінь і формування навичок самостійного, творчого використання дітьми інтонаційних і немовних засобів виразності для вираження емоцій у діалогічному і монологічному мовленні.

Вправи «Зміни голос».

Мета: вчити дітей впізнавати героїв знайомого художнього твору та промовляти за нього слова з різними емоціями. Розвивати фонематичні процеси, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати вміння чути і слухати мову вчителя-логопеда і товаришів.

Хід вправи: Дітям пропонувалося уявити собі й зобразити ситуацію, коли Лисиця (Заєць, Вовк та ін.) вітає Ведмедя, якого боїться; Лисицю-подружку; Зайця, якого прагне з'їсти тощо.

Варіант: дитині пропонували попросити голосом переляканої Оленки пічку (річку, яблуньку) сховати її; виконати пісеньку Кози з казки «Вовк і семеро козенят» голосом Вовка, голосом Кози; сказати голосом одного із трьох ведмедів, щоб було зрозуміло хто запитує: «Хто сидів на моєму стільці...?», «Хто їв з моєї миски...?» тощо.

Вправа «Прочитай знайомі вірші».

Мета: закріпити вміння декламувати знайомі вірші, передаючи голосом емоції, викладені в їхньому змісті. Розвивати фонематичні процеси, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати вміння чути і слухати мову вчителя-логопеда і товаришів.

Хід вправи: Дітям пропонується прочитати знайомі вірші, передаючи голосом емоції, викладені в їхньому змісті. При цьому використовується наочність – піктограми, на яких зображено вираження основних емоцій за допомогою немовних засобів виразності. Їхнє використання допомагає дитині підібрати відповідні засоби виразності.

Матеріал: вірші А. Барто «Іграшки» та ін.

Вправа «Що трапилося з героєм (персонажем)?»

Мета: вчити дітей складати розповіді про події, які викликали емоційний стан заданого персонажа. Розвивати фонематичні процеси, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати вміння чути і слухати мову вчителя-логопеда і товаришів.

Хід вправи: Дітям пропонується скласти розповідь про події, які викликали емоційний стан зображеного персонажа. Вправа проводиться після короткої попередньої бесіди за питаннями: «Як ти думаєш, що трапилося з героєм?», «Що він відчуває?», «Про що „розповідає“ обличчя персонажа (його руки, плечі, очі, рот тощо)?»

ВИСНОВКИ

Протягом багатьох десятиліть розвиваючі дошки зберігають свою популярність як у дітей, так і у батьків, а їх розробники придумують нові варіанти їх використання з метою розвитку дрібної моторики та сенсорики, навчання рахунку та читання. Саморобні або виготовлені професіоналами, незабарвлені або забарвлені у основні кольори, головне, щоб вони були зручні для дитячих долоньок і цікавими для малечі. Ігри з розвиваючими дошками сприяють розвитку тактильних відчуттів і дрібної моторики, допомагають зробити процес навчання більш цікавим.

Все нове – це добре забуте старе. Діти з порушеннями мовлення дуже не проста категорія, не легко працювати з ними і вихователям, і батькам. Використання логобордів дає можливість врахувати потреби дитини у активності як фізичній так і мотиваційній та пізнавальній. Посібник розвиває дрібну моторику, мовне дихання, зорово – моторну координацію. За його допомогою можна автоматизувати і диференціювати поставлені звуки, проводити профілактику дисграфії та дислексії, розвивати артикуляційний апарат, фонематичний слух та слухову увагу, удосконалювати лексичну сторону мовлення, інтонаційну його виразність, психічні процеси (сприймання, пам'ять, мислення). Робота з логобордами дає можливість не лише бачити зображене, а й торкатися, брати, відчувати, гратися, маніпулювати, моделювати, озвучувати, чути, максимально використовувати у роботі різні аналізатори. Це цікаво, зрозуміло, посилено, доступно. А ще можна самому корегувати звуки, виправляти свою мову. Логоборди – це лише посібник для розвитку дрібної моторики та різних пізнавальних процесів дитини, а те наскільки вони будуть корисні й цікаві малятам, залежить від педагога.

У навчально-методичному посібнику подано рекомендації щодо організації корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення за допомогою спеціальних розвиваючих дошок – логобордів. Робота з логобордами допоможе навчити дитину правильно вимовляти звуки, у вимові яких є порушення, закріпити їх вимову в складах, словах, словосполученнях, в самостійному мовленні.

Доцільно використовувати роботу з логобордами, що є ефективним і універсальним засобом розвитку дрібних рухів руки у дітей з особливими освітніми потребами та розвивальним і оздоровлювальним засобом для дітей, які розвиваються нормально. Важливим є організація роботи з логобордами у ігровій формі, які супроводжуються словом у виконанні самої дитини.

Робота з логобордами є, окрім того, засобом підвищення імунітету, оскільки на долонях розміщені нервові закінчення. Якщо їх діяльність активізується, то поліпшується функціональний стан внутрішніх органів. При цьому, в процесі розвитку дрібної моторики руки зміцнюються м'язи, суглоби і зв'язки. При систематичній організації роботи з логобордами поліпшуються функції рецепторів, провідних шляхів, підсилюються рефлекторні зв'язки кори головного мозку з м'язами і судинами.

Логоборди дають можливість батькам і вихователям гратися з малюками, радувати їх, одночасно розвиваючи мовлення і дрібну моторику. Завдяки таким іграм дитина отримує різноманітні сенсорні враження, у неї розвиваються уважність і здатність зосереджуватися. Такі ігри формують добрі взаємини між дітьми, а також – між дорослим і дитиною.

Вимовляти слова чи звуки при роботі з логобордами дорослий повинен якомога виразніше: то підвищуючи, то знижуючи голос, роблячи паузи, підкреслюючи окремі слова, а рухи виконувати синхронно з текстом або в паузах. Дітям з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення спочатку важко промовляти текст, їм достатньо того, що дорослий виконує рухи або виконувати рухи за його допомогою. При систематичному використанні логобордів діти навчаються промовляти слова-назви предметів, назви кольорів, назви ознак, тощо.

У процесі роботи з логобордами вирішуються завдання сенсорних еталонів форми, величини, кольору; розвиваються дотикові відчуття, дрібна моторика рук, естетичні смаки; виховується охайність; формується вміння доводити розпочату справу до кінця; удосконалюються комунікативні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися у завданні (аналізувати об'єкт, умови роботи тощо), попередньо планувати хід роботи (встановлювати логічну послідовність роботи,

визначати прийоми роботи й інструменти), контролювати свою роботу (визначати правильність дій і результати, оцінювати якість роботи).

Таким чином, що більше дрібні рухи підвладні руці, то ліпше прогресує розвиток розумової та мовленнєвої діяльності. Рухи пальців і кисті рук дитини мають особливу розвивальну дію. Регулярна робота з логобордами поліпшує пам'ять, розумові здібності дитини, усуває її емоційне напруження, поліпшує діяльність серцево-судинної і травної систем, розвиває координацію рухів, силу та спритність рук, підтримує життєвий тонус. Доведено: розвиток дрібних рухів пальців рук передує появі артикуляції складів. Отже, рухова активність кисті збільшує запас слів, сприяє їх осмисленому використанню. Завдяки розвитку пальців у мозку формується проекція «схеми людського тіла», а мовленнєві реакції знаходяться у прямій залежності від тренуваності пальців. Зазвичай, роботу з логобордами використовують логопеди для усунення порушень мовлення у дітей. В подальшому, з відповідним обґрунтуванням, ці розвиваючі дошки можуть використовувати психолог, музичний керівник, інструктор із фізичного виховання, вихователь та батьки дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення.

Посібник буде корисний для вчителів-логопедів, вихователів дошкільних навчальних закладів, вчителів початкових класів та батьків дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Богущ А. М., Беленька Г. В., Богинич О. Л. та ін.]; наук. керівник: А. М. Богущ – К. : ТОВ «МЦФЕР–Україна», 2012
2. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад дітей. – К., 2005
3. Блінова, Г. Й. Від А до Я : Дидактичний матеріал з формування правильної звуковимови. — К., Либідь, 2013
4. Бурім В.Р. Грамоти навчитися все одно, що гратися. – К., 2004
5. Бондарчук Л.В. Експрес-бюлетень фахової інформації для вчителів-логопедів–Вінниця, ММК, 2016
6. Блінова Г.Й. Вчимося логічно мислити – К., 2008
7. Дьоміна Г.Й., Жильцова О.Л., Винокур. Дидактичний та ігровий матеріал в логопедичній роботі – К.: Радянська школа, 1962
8. Журавльова А.Є., Федієнко В.В. Домашня логопедія. – Х.: «Школа», 2006
9. Карпина О. Подорож країною голосних звуків. – Вінниця, 2012.
10. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків. – Київ, 1997
11. Миронова С.П. Основи корекційної педагогіки — Кам'янець-Подільський Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010.
12. Рібцун Ю. В. Програмно-методичний комплекс «Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення», – К., 2014
13. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу – Х. : Вид. група „Основа”, 2013
14. Різник Г.Е. Звуконаслідувальні та голосові вправи. – Х., 2008
15. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. – К., 2012

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА:

<https://www.pedrada.com.ua/article/1916-yak-stvoriti-bzbord-dlya-doshklnikv>

<http://symptom.in.ua/rozhivayucha-doshka-bizibord-svoyimi-rukami-10-idej-dlya-vas.html>

http://www.babyservice.zp.ua/ua/staty/bizibord_cho_eto_dlya_kogo_i_pochemu.html

https://dorobok.edu.vn.ua/uploaded/KZDNZ23posibnikMOTORIKA_1.pdf

ДОДАТКИ

Додаток 1.

ОРІЄНТОВНІ КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛОГОБОРДА.

Заняття №1.

Знайомство з органами артикуляційного апарату

Мета. Повторити назви органів артикуляційного апарату (рот, губи, зуби, язик, кінчик язика, піднебіння), основні рухи язика, познайомити з функціями верхніх і нижніх губ, зубів, спинки язика, розвивати мовний апарат, мовне дихання, темп мовлення. Познайомити з комплексами статичних та динамічних підготовчих вправ. Розвивати пам'ять, увагу. Виховувати організованість.

Матеріал. Логоборд. Дидактичні наочні розробки по статичних і динамічних підготовчих вправах. Карта-схема будови артикуляційного апарату. Посібники для розвитку мовного дихання.

Хід заняття Організаційний момент.

У хлівці два ряди баранців,

І всі білі.

(Зуби)

Завжди в роті, а не проковтнеш.

(Язик)

«Казка про Язичок».

Логопед пропонує дітям пригадати, де живе Язичок, як називається його будиночок.

– У будиночка є двоє дверей. Пригадайте, як називаються ті двері, які зачиняють будиночок.

(Губи)

– Ті двері, за якими живе Язичок?

(Зуби)

– У будиночку є стеля. Як вона називається?

(Піднебіння)

– Язичок спить. Закрийте рот, подивіться один на одного.

Прокинувся Язичок, захотів піти на прогулянку. Яка погода на вулиці? Висунув Язичок свій кінчик перевірити, яка погода. Зробимо так усі. Надворі тепло, сонечко, можна іти на прогулянку. Вийшов Язичок на прогулянку — гріє спинку. *(Діти показують широкий язик)*. Подув сильний вітер, Язичку стало холодно, він згорнувся і став вузеньким. Зробіть так. Потім зовсім сховався, ліг спати. Виспався, прокинувся вранці і почав робити зарядку: піднявся на верхні зуби *(показує)*, спустився на нижні *(діти виконують вправу)*, спочатку повільно *(3—4 рази)*, потім став стрибати швидко-швидко до самої стелі. Пострибав, пострибав, кінчиком погладив стелю *(показує, діти повторюють)*, вийшов на вулицю і сів на ганочок *(широкий кінчик язика лежить на нижній губі)*. Сумно сидіти самому. Подивився Язичок направо, наліво, чи не гуляє хто на вулиці. Почав бігати навколо будиночка, шукати друзів *(колові рухи)*. Знайшов, зрадів, застрибав, зацомав від радощів *(спинка язика торкається піднебіння)*. Нагулявся Язичок й пішов додому. Зачинив усі дверці. Дверці складаються з двох половинок: верхня і нижня губа, верхні й нижні зуби.

А зараз ми по черзі будемо заходити до будиночка, в якому живе Язичок. *(розгляд будиночка на логоборді)*. Щоб потрапити в будиночок, потрібно пройти по доріжці, подзвонити у дзвіночок та відчинити замок на дверях. *(діти проходять по доріжці-металофону, натискають кнопку дзвінка, відчиняють замок на дверях та відчиняють їх. За дверима знаходяться картинки, які позначають статичні та динамічні вправи артикуляційної гімнастики. Дитина бере картку, показує її всім присутнім та називає вправу, яку потрібно виконати. Вчитель-логопед декламує віршик та контролює як діти виконують вправу.)*

Виконання статичних та динамічних підготовчих вправ.

Статичні підготовчі артикуляційні вправи:

«Лопатка»

Копала я картопельку, цибульку, часничок.

А зараз відпочину: поставте в холодильник!

Висунути широкого язика. Послабити, покласти на нижню губу. Слідкувати, щоб язик не тремтів. Утримувати 10—15 сек.

«Чашечка»

В кожній хаті мене люблять,

Чистять, миють та голублять.

Діток я чаєм пригощаю,

Смачненького усім, усім бажаю!

Широко відкрити рота. Широкий язик підняти вгору. Підтягнутись до верхніх зубів, не доторкуючись їх. Утримувати 10—15 сек.

«Голочка»

Металевий в неї носик і льняний у неї хвостик.

Із шиття не буде толку, якщо ми не візьмем голку.

Відкрити рота. Висунути язика вперед, напружити його, зробити вузьким.

Утримувати 15 сек.

«Гірка»

Відкрити рота. Бокові краї доторкуються до верхніх корінних зубів. Кінчик язика вперти в нижні передні зуби. Утримувати 15 сек.

«Трубочка»

Щоб навчитись на сопілці грати,

Треба в трубочку уміло повітря видихати.

Висунути широкого язика. Бокові краї язика завернути догори. Подмухати у «трубочку». Виконувати у повільному темпі 10—15 разів.

Динамічні підготовчі артикуляційні вправи:**«Годинник»**

Іде років двісті, стоїть на місті,

Лічить людський вік, а не чоловік.

Висунути вузького язика. Тягнутись язиком по черзі: то до правого вуха, то до лівого. Рухати язиком під рахунок логопеда. Виконувати 15—20 разів.

«Кінь»

Я великий, я красивий, як біжу я — в'ється грива,

Копитами — туп-туп-туп,

По камінню — цок-цок-цок;

Хвіст у мене довгий-довгий,

Хвіст у мене мов шовковий.

Присмоктати язика до піднебіння, клацнути язиком. Клацати повільно, сильно. Тягнути під 'язичну вуздечку. Виконувати 10—15 разів.

«Грибок»

В теплий дощик народився, парасолькою накрився,

Може б з лісу пострибав, якби другу ногу мав!

Відкрити широко рота. Присмоктати язика до піднебіння. Не відриваючи язика від піднебіння, сильно відтягувати вниз нижню щелепу. Виконувати 15 разів.

«Гойдалка»

У дворі стоїть чекає гойдалка на нас завжди,

Настя, Петрик та Кіндратик — ой, веселі малюки!

Висунути вузького язика. Тягнути язика по черзі—до носу, до підборіддя. Рота при цьому не закривати. Вправу проводити під рахунок логопеда 10—15 разів.

«Смачне варення»

Щоб узимку ласувати влітку вишень нарвемо,

Полуниць, суниць багато, щоб смачне варення мати.

Відкрити рота. Висунути широкого язика, облизати верхню губу, потім заховати язика в глибину рота. Повторити 15 разів.

«Змійка»

В'ється віршовка,

На кінці головка.

Широко відкрити рота. Сильно висунути язика вперед, напружити його, зробити вузьким. Вузький язик максимально рухається вперед, потім ховається в глибину рота. Рухати язиком повільно 15 разів.

«Маляр»

Віктор любить малювати,

Бо маляром хоче стати.

Відкрити рота, висунути язика. Облизати спочатку верхню, потім нижню губу по колу. Виконувати 10 разів, не змінюючи напрямок.

Заняття №2.

Ознайомлення з поняттям «Слово»

Мета. Дати дітям практичне уявлення про поняття «слово». Вправляти в практичному засвоєнні слів, що означають живі та неживі предмети. Вчити класифікувати предмети. Вправляти в підборі узагальнюючих слів. Вчити виділяти четвертий зайвий предмет. Розвивати мовний слух, зорову і слухову увагу, пам'ять, мислення.

Обладнання. Логоборд. Іграшки (лисиця, білка, їжачок, кішка, ведмедик, заєць, вовк), малюнки по темі «живі та неживі предмети».

Хід заняття: Доброго ранку, дітки, зараз я запропоную вам загадки, в яких не вистачає одного слова, але його можна легко відгадати. Хто здогадається, яке саме слово треба додати до вірша, той знайде й відгадку. А допоможуть вам ці тварини, що прийшли до нас у гості. (вчитель-логопед виставляє на стіл іграшки: лисичку, білку, їжачка, кішку, ведмедика, вовка, зайця.)

В кого лапки з подушками?

Як ступа ніхто не чує,

Тихо крадучись полює...

І маленькі сірі мишки

Утікають геть від...

(кішки).

В темнім лісі проживає,

Хвіст рудий, пухнастий має.

Їй на місці не сидиться.

Як же звуть її?

(Лисиця)

Що за звір у тиху нічку

Понанизує кислички

На свою колочу спину

І несе собі в хатину?

Що ген-ген біля ріки,

Де берізки та дубки...
 А на ньому піджачок,
 Тканий з гострих голочок.
 Хто це, діти?

(їжачок)

Ой, яка ж вона гарненька,
 Пишнохвоста і руденька,
 Не звірятко — просто диво,
 Невгамовне, пустотливе.
 Вгору-вниз, на гілку,
 З гілки...
 Хто це буде, діти?

(білка)

Молодці, ви зуміли підібрати потрібні слова. А тепер зверніть увагу на *наших* гостей. Виберіть і назвіть ті іграшки, про які я щойно загадувала загадки. Чому ви саме так назвали ці іграшки? *(Тому що кожен предмет має своє слово~назву).*

Робота із словом.

Я назву предмети, а ви скажіть скільки слів я назвала: квітка, вікно. *(Два)*

Яке перше слово? *(Квітка)*

Яке друге слово? *(Вікно)*

Діти, назвіть кожний по одному слову. А тепер кожний назвіть по два слова.

Гра «Подумай і назви».

Логопед пропонує дітям по черзі відчинити віконця в будиночку на логоборді, дістати там картинку та назвати її. *(заздалегідь у віконцях логоборда в верхній ряд виставлено малюнки, що означають неживі предмети, у нижній ряд - малюнки, що означають живі предмети).* Коли дитина дістає картинку, вчитель- логопед ставить запитання до малюнків верхнього ряду: що це? Діти повинні відповідати одним словом. *(Стіл, чашка, будинок і т.д.).* До малюнків нижнього ряду: хто це? *(Коза, собака, кішка і т.д.)*

Запитання дітям: Яке питання я ставила спочатку? *(Що це?)* Яке питання я ставила

потім? (*Хто це?*) Чому до одних предметів я ставила питання що, а до інших — хто? (*Тому що одні предмети неживі, а другі — живі*).

До яких предметів ставили питання хто? (*До живих*). До яких предметів ставили питання що? (*До неживих*)

Отже, до слів, що означають неживі предмети, ставимо питання «що?» До слів, що означають живі предмети, ставимо питання «хто?»

Фізкультхвилинка.

Класифікація предметів.

Гра «Відбери і назви».

Вчитель-логопед пропонує дітям взяти на столі перемішані малюнки, що означають живі і неживі предмети, і пропонує дітям поставити до карток потрібні запитання та розмістити їх у віконцях логоборда: в верхні— ті, що означають живі предмети, а в нижні— неживі.

Гра «Четвертий зайвий».

Вчитель-логопед пропонує дітям взяти по чотири малюнки, що означають живі і неживі предмети, і пропонує дітям відібрати один зайвий предмет, який позначає іншу групу.

Підсумок.

Заняття №3.

Ознайомлення з словами, що позначають дію предмета

Мета. Закріпити з дітьми поняття про слова, що означають предмети. Вчити розрізняти слова, що означають дію предмета. Познакомити з графічним зображенням слова. Розвивати слухову увагу та пам'ять.

Обладнання. Логоборд. Логопедична лялька Боня. Предметні малюнки з зображенням живих і неживих предметів, малюнки з зображенням предметів в дії, картонки з графічним зображенням слова, м'яч, дзвіночки.

Хід заняття: Логопедична лялька Боня пропонує сісти на місце тим дітям, які назвуть слово-назву предмета. (*Закріплення пройденого матеріалу*).

Вчитель-логопед пропонує розглянути малюнки з зображенням живих та неживих предметів. Назвати тільки ті, до яких можна поставити питання хто? Потім назвати ті предмети, до яких можна поставити питання що?

Гра «Виправ Боню».

Логопедична лялька Боня ставить неправильні питання до живих і неживих предметів, а діти виправляють помилки.

Ознайомлення з словами, що означають дію предмета.

Вчитель-логопед виставляє на логоборд малюнки з зображенням предметів в дії: хлопчик іде, стоїть, біжить, пливе, читає, грається і т.д. Потім ставить питання: Що хлопчик робить? (*Іде, стоїть, біжить, пливе, читає, грається...*)

Яке я ставила питання? (*Що робить?*) Слова, які відповідають на питання «що робить?», означають дію предмета. Яке питання ми будемо ставити до слів, що означають дію предмета? (*Що робить?*)

Гра «Хто що робить?»

Що робить бджола? Пташка? Собака? Корова? Машина? Лікар? Вчитель? Кухар? Що означають слова, які ви щойно назвали? На яке питання вони відповідають?

Фізкультхвилинка.

Гра з м'ячем. Спочатку логопед кидає м'яч і називає слово-дію, а діти ставлять питання. Потім навпаки.

Ознайомлення із графічним зображенням слів.

Вчитель-логопед пояснює, що слова зображаються однією прямою рисою. Діти розглядають картки з графічним зображенням слова. Потім логопед називає слова, а діти викладають стільки карточок, скільки слів назве логопед.

Вправи для розвитку слухової уваги та пам'яті.

Гра «Впиймай слово».

Вчитель-логопед пропонує дітям задзвонити у дзвіночки тоді, коли вони почують слово, що означає дію предмета: *танцює, куц, міст, росте, шиє, сестра, іде, пише, олівець, летить тощо.*

Коли вам потрібно було задзвонити у дзвіночки? На яке питання відповідають слова, що позначають дію предмета?

Підсумок.

Що нового ви дізнались на занятті?

Заняття №4.

Ознайомлення з словами, що вказують на ознаку предмета

Мета. *Познайомити дітей зі словами, що вказують на ознаку предмета. Закріпити поняття «слова, що означають дію предмета». Вправляти у підборі узагальнюючих слів. Вчити утворювати прикметники від іменників, добирати антоніми. Розвивати пам'ять та увагу.*

Обладнання. *Логоборд, предметні малюнки з зображенням тварин та фруктів; дерев'яна лінійка, гумовий м'яч, залізна машина, пластмасовий кораблик.*

Хід заняття: Вчитель-логопед пропонує дітям відчинити двері будиночка, в якому живе вже знайомий їм Язичок, та виконати вправи артикуляційної гімнастики відповідно до карток, які вони там знайдуть.

Після виконання вправ артикуляційної гімнастики дітям пропонується відчинити вікно на нижньому поверсі будиночка, дістати картинки, назвати їх і поставити запитання «Що робить?» до картинки. Наприклад: це – очі. Що роблять очі? уважно дивляться і все ... (*бачать*), вуха уважно слухають і все... (*чують*), голова добре... (*думає*).

На яке питання відповідають слова, які ви щойно назвали? (*Що робить ?*)

Повторення попереднього матеріалу.

Вчитель-логопед. Відгадайте загадки, поставте питання до загадок і до відгадок.

Летить, дзижчить —... (*жук*).

Мукає, жує —... (*корова*).

Нявкає, злизує —... (*кіт*).

Плаває, мовчить —... (*риба*).

Гавкає, стереже —... (*собака*).

Хрюкає, чавкає —... (*порося*).

Мекає, бодається —... (*козел*).

Яке питання ми ставимо до всіх цих малюнків? (*Хто це?*) Чому? (*Тому, що це живі предмети*). Яке питання ми ставимо до слів: летить, дзижчить, нявкає, злизує, плаває і т.д ? (*Що робить?*)

Вчитель-логопед ховає малюнки жука і риби. Хто зображений на малюнках, які

залишилися на дошці? Як можна назвати їх одним словом? (*Тварини*)

Знайомство із словами, що вказують на ознаку предмета.

Вчитель-логопед пропонує відерити віконечка логоборда, які розміщені на верхньому поверсі, дістати картинки, які там розміщені та розглянути яблуко, огірок, грушу і розповісти, які вони за формою, кольором смаком.

Яблуко — кругле, червоне, солодке.

Огірок — овальний, зелений, смачний.

Груша — кругла, жовта, солодка.

Гра «Відгадай за описом».

Вчитель-логопед пропонує поставити питання до слів: кругле, овальний, червоне, зелений, жовта, солодке, смачний, кругла.

Отже, слова, які відповідають на питання «який? яка? яке? які?» вказують на ознаку предмета. А зараз пограємо в гру зі словами. Я буду називати різні слова, що є ознаками якогось предмета. За цими ознаками ви зможете здогадатися, про який саме предмет я так говорю.

Круглий, великий, блакитний, гумовий, легкий. (*М'яч*)

Білий, пухкий, холодний, іскристий, рипучий. (*Сніг*)

Люба, добра, рідна, дорога, найкраща. (*Мама*)

Гра «Хто більше придумає слів-ознак».

Гра «Утвори нове слово».

Лінійка з дерева. Яка лінійка? Дерев'яна.

М'яч з гуми.

Машина з заліза.

Кораблик з пластмаси.

Хліб з пшениці.

Підбір слів-антонімів. Гра «Скажи навпаки».

великий —...приємний — ... легкий —...

високий —... добрий —... сміливий — ... гарячий —...

темний —... брудний —... широкий — ... довгий

Підсумок.

Заняття №5.

Ознайомлення з реченням

Мета. *Практично ознайомити дітей з реченням. Вчити визначати кількість слів у реченні, послідовно їх розташовувати. Вчити викладати схему речення, позначати в ньому початок, кінець і окремі слова. Розвивати увагу, пам'ять.*

Обладнання. *Логоборд, сюжетні малюнки, карточки-схеми для розбору речення.*

Хід заняття: Повторення попереднього матеріалу. На місця сідають діти, котрі придумують слова, що відповідають на питання «хто? що? що робить? який? яка? яке?»

Робота з реченням.

Досі ми з вами називали тільки окремі слова. Та коли розмовляємо, про щось розповідаємо, то пов'язуємо їх так, щоб сказане нами кожному було зрозумілим. Наприклад, якщо ми говоримо слово граються, то всі ви розумієте, що воно означає, але чи відомо вам, хто саме грається? *(Ні.)* Тож треба назвати того, хто грається: Діти граються. Дівчатка й хлопчики граються. Звірятка граються. Це вже не окремі слова, а речення. *(Діти повторюють нове слово).*

Вчитель-логопед називає три слова, не зв'язаних між собою: хлопчик, малювати, машина. Зрозуміло, що я хотіла сказати? *(Ні.)* Це тому, що я назвала слова, між якими немає згоди. Ці слова не склали речення. Спробуємо подружити ці слова.

Вчитель-логопед каже речення: Хлопчик малює машину.

Про кого ви дізнались? *(Про хлопчика)*

Що ви дізнались? *(Що він малює)*

Що малює хлопчик? *(Машину)*

Повторіть все речення. Слова почали дружити і вийшло речення. То коли з слів виходить речення? *(Коли слова дружать)*

Речення можуть складатися з одного слова, двох, трьох і більше. Щоб вийшло речення, маємо назвати когось або щось: людину, тварину, якийсь предмет і сказати, що цей предмет робить. Вийде коротеньке речення з двох слів. Розгляньте малюнки і спробуйте скласти речення з двох або більше слів.

Графічне позначення речення.

Діти, ви хочете дізнатись як люди домовились позначати речення? Тоді нумо відкриємо велике віконце на нашому логоборді і дістанемо табличку. Поки ми ще не навчилися писати і читати будемо записувати речення так: початок речення —, окремі слова —, кінець слова-.

Давайте викладемо схему речення:

Прийшла золота осінь.

Яке перше слово? (*Прийшла*)

Яке друге слово? (*Золота*)

Яке останнє слово? (*Осінь*)

Скільки слів у цьому реченні? (*Три*)

Фізкультхвилинка.

Закріплення матеріалу.

Гра «Живе речення».

Гра «Школа». Диктант. Викладання схем речень. Розбір речень.

Підсумок.

Заняття №6.

Ознайомлення з мовними і немовними звуками

Мета. Дати дітям практичне уявлення про немовні звуки та звуки мовлення.

Ознайомити дітей з основними мовними органами. Закріпити вміння використовувати узагальнюючі слова. Розвивати мовний слух. Виховувати слухову увагу.

Обладнання. Логоборд, музичні інструменти (металофон, барабан, бубон, сопілка, гармошка), дві склянки з водою, папір, молоточок, металева та дерев'яна пластинки, дзеркала, ширма.

Хід заняття: вчитель-логопед пропонує дітям згадати і відповісти, що вони дізнались на попередньому занятті, придумати декілька речень і розібрати їх.

Знайомство з немовними звуками.

Логопед виставляє на стіл музичні інструменти. Що це? (*Металофон, барабан, бубон, сопілка, гармошка.*) Як ці предмети можна назвати одним словом? Послухайте, як вони звучать. Потім логопед демонструє механічні звуки, які

виникають при стуканні по столу, переливанні води, шелесті паперу, плесканні в долоні. Далі пропонує пригадати звуки з природного оточення: мукання корови, спів півня, кування зозулі. Пояснює, що явища природи теж супроводжуються звуками (*грім, дощ, вітер, град, шелест листя*).

Поняття про звуки людського мовлення.

Вчитель-логопед: діти, закрийте очі. Як ви дізнались, що треба робити? Ви почули речення. З чого складається речення? (Зі слів). Слова складаються із звуків. Звуки, що вимовляє людина відрізняються від інших, вони називаються мовними, з них складається мова людей.

Знайомство з органами артикуляції.

Зараз я говорю, і ви чуєте звуки. Це звуки людського мовлення. Їх ми вимовляємо за допомогою мовних органів. Зараз вимовимо ряд звуків. Спостерігайте у дзеркальце, які мовні органи працюють, коли ці звуки творяться.

Діти вслід за логопедом вимовляють: **б, о, у, в, м**. У ході спостережень за вимовою різних звуків діти розглядають мовні органи: губи, зуби (*верхні й нижні*), язик (*кінчик, передня, середня, задня частини*), тверде піднебіння.

Фізкультхвилинка.

Гра «Відгадай, чий голосок».

Ми усі повеселились,
По місцях всі розмістились.
Ти загадку відгадай,
Хто покликав - упізнай.

Закріплення нової теми.

К. Чуковський, «Плутанина».

Розвиток слухової уваги.

Гра «Що ти чуєш?».

Підсумок.

Заняття №7.

Знайомство зі звуком [а]

Мета. *Познайомити дітей із звуком [а]. Вправляти в правильній артикуляції і чіткій вимові звука [а]. Вчити виділяти звук [а] на початку, в середині, в кінці слова. Дати поняття «голосний звук». Вправляти у розборі речення. Розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу.*

Обладнання. *Логоборд, ілюстрації до казки К.Чуковського «Лікар Айболить», предметні малюнки [автобус, абрикос, апельсин, кавун, мак, літак, книга, сова], індивідуальні дзеркала, брязкальця, картки для розбору речень.*

Хід заняття: Гра «Хто уважний?».

Знайомство із звуком [а].

Бесіда за ілюстраціями до казки К.Чуковського «Лікар Айболить». Лікар Айболить допомагає різним тваринам, які захворіли. Айболить жив і лікував тварин не в нашій місцевості, а в далекій жаркій Африці. А там і тварини, і рослини незвичайні. Ось бачите на малюнку акулу? Вона живе тільки в теплих південних морях і океанах. А це — пальма. Дуже гарне дерево, її крона схожа на парасольку, вона захищає людей і тварин від пекучого сонця. А чи знаєте ви, що лікар просить вимовити хворих, коли лікар дивиться їм горло? (А-а-а-а)

Сьогодні ми познайомимось із звуком [а]. Логопед пропонує дітям вимовляти звук [а] тихо і голосно, користуючись звуковими спіральками, розміщеними на логоборді. Користуючись своїми дзеркалами, діти роздивляються артикуляцію звука, дізнаються, що звук [а] голосний. Він вимовляється голосом, бо струмінь повітря проходить вільно, без перешкод, не утворює ніякого шуму, його можна співати, тягнути, кричати.

Діти, чи хочете ви дізнатися як люди позначають голосні звуки? Тоді давайте відчинимо віконце на нашому логоборді і дістанемо звідти умовну позначку. Діти дістають табличку, розглядають її, розповідають про свої припущення чому саме так позначається голосний звук. Молодці, ви правильно підмітили, що кружечок схожий на губи, складені в трубочку, отже віднині голосні звуки ми будемо позначати кружечком.

Розвиток фонематичного слуху.

Виділення звуку [а] із звукового ряду. Гра «Впіймай звук». (На звук [а] діти стукають у брязкальця).

Вправи на виділення звуку [а] з різних позицій у словах. Вчитель-логопед пропонує дітям відкрити віконечка на логоборді і дістати звідти предметні картинки.

Логопед. Послухайте, як я назву предмет, зображений на картинці, і подивіться на мої губи. Потім 2—3 рази вимовляє слово апельсин. В цьому слові перший звук [а]. Скажемо це слово всі разом. Який перший звук у цьому слові? (Звук [а]).

Аналогічно звук [а] виділяється в словах, які дістались дітям.

Фізкультхвилинка.

Закріплення вивченого матеріалу. Називання слів із звуком [а] на початку, в середині, на кінці слова (з опорою на малюнки: автобус, абрикос, апельсин, кавун, мак, літак, сова, книга).

Утворення речень з опорою на подані слова.

Лікар — Айболить — допомогти — тварини.

Айболить — лікувати — тварини — в — Африка.

Акула — жити — в — теплі — морях.

В — Африка — рости — пальма.

Розбір речень.

Айболить лікує хворих тварин.

Африка далека країна.

Читання уривку з казки К. Чуковського «Лікар Айболить».

Добрий лікар Айболить!

Він під деревом сидить.

Йдіть лікуйтесь, не баріться і корова, і вовчиця,

І жучок, і черв'ячок, і ведмедиця.

Полікує всіх умить добрий лікар Айболить!

І придибав до лікаря лис:

— Мене шершень ужалив у ніс!

А за лисом Барбос тут як тут:

– Мене в голову дзьобнув когут!
 І пристрибала зайчиха і закричала: — Ой лихо!
 Мій зайчик-стрибайчик попав під трамвай!
 Лікарю любий, хутчій виручай!
 Зайчик загавився трішки —
 І відтяло йому ніжки,
 І тепер він слабий і кривий,
 Зайчик малесенький мій!
 І сказав Айболить: — Півбіді!
 Подавай-но його сюди!
 Я пришию нові йому ніжки,
 І твій зайчик підніметься з ліжка.
 І принесли до нього хутенько
 Бідне зайчатко кривеньке.
 І пришив Айболить йому ніжки —
 І зайчик стриб-стриб край доріжки.
 А разом із зайчиком мати
 Давай і собі танцювати.
 І сміється вона і кричить:
 – Ой спасибі тобі, Айболить!

Підсумок.

Заняття №8.

Знайомство зі звуком [у]

Мета. Познайти дітей із звуком [у]. Вправляти у визначенні місця звука [у] в словах. Познайти із звуком [у] як окремим словом. Вправляти в розборі речень. Удосконалювати вміння класифікувати предмети. Розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу.

Обладнання. *Логоборд, предметні малюнки (учень, учитель, ручка, груша, автобус, художник, муляр, дуб, буряк, суп, петрушка, цукор, булка); будиночки-схеми для визначення місця звука в слові; картки для розбору речення; дзеркала.*

Хід заняття: Який звук ми вивчили на попередньому занятті? (Звук [а]). Який це звук? (Голосний). Чому ми кажемо, що звук [а] голосний? (Він вимовляється голосом, його можна співати, тягнути, кричати).

Знайомство із звуком [у].

Вчитель-логопед пропонує відкрити віконечка на логоборді, дістати розміщені там картинки та визначити перший звук у словах: учень, урок, указка. Сьогодні ми познайомимось із звуком [у]. Користуючись дзеркалами діти роздивляються артикуляцію звука [у], дізнаються, що він голосний — вимовляється вільно, легко, його можна співати, кричати. Як і звук [а], звук [у] позначаємо кружечком.

Виділення звука [у] з рядка звуків.

Гра «Впіймай звук».

На звук [у] діти плескають в долоні.

Вправи на виділення звука [у] з різних позицій у словах: учень, ручка, вулиця, учитель, автобус, груша.

Гра «Де чий будинок».

Класифікація предметів за темами: дітям пропонується відкрити віконечко на логоборді, дістати звідти набір картинок і згрупувати їх.

професії

муляр

художник

учитель

рослини

дуб

буряк

петрушка

продукти харчування

суп

цукор

булка

Фізкультхвилинка.

Знайомство з прийменником у.

Вчитель-логопед. Звук [у] незвичайний. А чим саме ви зможете здогадатися й самі, якщо уважно послухаєте і зробите розбір такого речення: Дуби ростуть у лісі. Що ви помітили в цьому реченні? (Тут є слово у). Так, звук [у] може утворювати хоч і коротке, але окреме слово. Наприклад, є слово сад, але якщо треба сказати, де ростуть яблука, то скажемо вже не одним, а двома словами — у саду. Придумайте самі речення зі словом у: про учнів, про рибу, про груші.

Розбір речень.

Учні пишуть у зошитах.

У ставку плавають риби.

Груші ростуть у саду.

Після розбору речень вчитель-логопед запитує: «У яких словах з цих речень ми чуємо також звук [у]?».

Підсумок.

Заняття №9.

Знайомство зі звуком [п]

Мета. *Познайомити дітей із звуком [п]. Дати практичне уявлення про поняття «приголосний звук». Вправляти у поділі слів на склади. Продовжувати вчити розбирати речення, складати його схему. Формувати у дітей початкові навички звукового аналізу. Розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу.*

Обладнання. *Логоборд, Петрушка, предметні малюнки (шапка, краплі дощу, чапля, скрипка, зупинка, апельсин), три будиночки і малюнки для визначення кількості складів у слові, картки-схеми для звукового аналізу та розбору речення, дзеркала.*

Хід заняття: прихід Петрушки.

Це Петрушка... То нічого,

Що пришитий ніс у нього.

Це для того ніс пришитий,

Щоб малих дітей смішити.

Діти розповідають Петрушці про те, що вони дізнались на попередніх заняттях. Які

голосні звуки ви знаєте? Чому вони так називаються? Як ми позначаємо голосні звуки? Чому? *(Тому що губи приймають форму кружечка).*

Гра «Відгадайте, який звук я хочу сказати»

(беззвучна артикуляція голосних звуків).

Знайомство із звуком [п].

Виділення звука [п] із скоромовки.

Наш Прокіп зварив окріп,

До окропу вкинув кропу.

Буде юшка для Прокопа.

Уточнення артикуляції.

Звернути увагу на те, що перешкода на шляху струменя повітря утворена губами, повітря розриває цю перешкоду, голосу зовсім немає, тільки шум. Цю перешкоду люди домовилися позначати рисочкою. Звуки, які вимовляються з перешкодою, називаються приголосними.

Звук [п] голосний чи приголосний? Чому ви вважаєте, що він приголосний? Як ми позначаємо приголосні звуки?

Називання слів із звуком [п].

Гра «Відгадай, що на малюнку».

Хто правильно називає слово, одержує малюнок. Виграє той, у кого більше малюнків.

Фізкультхвилинка.

Закріплення поняття «склад».

Гра «Утвори склад».

Витель-логопед називає голосний звук, діти додають звук [п] і утворюють склад.

ЗВУКОВИЙ аналіз складів (па, по, пу, ап, оп, уп).

Який перший звук складі?

Як ми його позначаємо?

Чому?

Який другий звук у складі?

Як ми його позначаємо? Чому?

Чому схеми цих складів не відрізняються? *[Тому, що вони утворені одним голосним і одним приголосним звуком].*

Поділ слів на склади.

Гра «Де чий будиночок».

Виділення звука [п] з тексту.

Гра «Впіймай звук».

Похмуро плещуть хвилі в морі.

Пливе на північ пароплав.

Крізь хвилі й шторм в морським просторі

Він путь до пристані проклав.

Робота над реченням.

Вчитель-логопед пропонує скласти речення, поширити його словами-ознаками, зробити розбір обох речень.

Пароплав пливе по морю.

Білий пароплав пливе по бурхливому морю

Підсумок.

Заняття №10.

Знайомство зі звуком [о].

Мета. Познакомити дітей із звуком [о], його правильною артикуляцією. Закріпити поняття «голосний звук». Вправляти у визначенні місця звука в слові. Ознайомити із складовою будовою слів, поняттям «склад». Продовжувати вчити складати речення з відповідними словами. Вправляти у розборі речень. Розвивати фонематичний слух, пам'ять, увагу.

Обладнання. *Логоборд, іграшка Колобок, предметні малюнки, дзеркала, картки-схеми розбору речення.*

Хід заняття: Загадка.

Я по засіку метений,

Я на яйцях спечений,

Я від баби втік,

Я від діда втік

І до вас прибіг.

Діти, про кого ця загадка? До нас у гості прийшов Колобок. Давайте пригадаємо, що ми робили на попередньому занятті.

Знайомство із звуком [о].

Виділення звука [о] із слів. Колобок приніс малюнки. Діти називають їх і визначають звук, який зустрічається найчастіше.

Уточнення артикуляції. Характеристика звука [о].

Називання слів із звуком [о].

Гра «Закінчи слово».

Вік-но

кі-но

та-то

ло-то

моло-ко

полот-но

боло-то

золо-то

Поняття «склад».

Покличемо Колобка. Прислухайтесь, за скільки разів ми вимовили слово Ко-ло-бок. На скільки частин ми поділили слово? Ці частини називаються складами, бо з них складається слово. У слові може бути один склад, два, три, чотири і навіть більше. Тому й слова бувають короткі й довгі. Послухайте, за скільки разів я вимовляю такі слова: сом, лось, сон, лом, слон. Скільки складів в усіх цих словах?

Гра «Я назву, а ти порахуй».

Визначення кількості складів у словах.

Фізкультхвилинка.

Визначення місця звуку в слові.

Гра «Знайди свій будиночок».

Творення речень з відповідними словами.

Колобок — прийти — у — гості.

Діти — гратися — у — різний — ігри.

Колобок — сподобатися — наші — заняття.

Розбір речень.

Підсумок.

Заняття №11.

Знайомство зі звуком [в]

Мета. Уточнити артикуляцію звука [в], познайомити з характеристикою звука. Вправляти в аналізі та синтезі складів, розрізненні звука [в] по твердості-м'якості, визначенні місця звука в слові. Продовжувати вчити звуковому аналізу слів. Вправляти в складанні простих поширених речень та їх аналізі. Удосконалювати дрібну моторику пальців рук. Розвивати фонематичний слух, пам'ять, спостережливість, слухову увагу, логічне мислення.

Обладнання. *Дзеркала, іграшки (вовк, ведмедик, ворона, вишня, виделка, виноград, сова, автобус, вінок, відро, візок, квітка, вікно), «чарівний мішечок», гра «Де чий будиночок?», предметні малюнки (вагон, вулик, ванна, виделка, півень, кавун, мавпа, слива, острів, пароплав, рукав, лев), схеми для звукового аналізу та розбору речень.*

Хід заняття: Артикуляційний диктант.

Вчитель-логопед артикулює без голосу звуки, а діти відгадують їх: -а-, -о-, -у-, -и-, -е-
Знайомство із звуком [в].

Визначення першого звуку в словах-відгадках.

Вчитель-логопед пропонує дітям відгадати, хто сьогодні завітав до них у гості. Але спочатку показати відгадку пальчиками, а потім назвати вголос.

Влітку медом ласував,

Досхочу малини мав,

А як впав глибокий сніг,

Позіхнув і спати ліг.

Бачив чи не бачив сни,

А проспав аж до весни. (*Ведмідь*)

— Так, ви правильно виконали пальчикову фігуру і відгадали загадку. Це — ведмідь.

Послухайте ще одну загадку:

По полю та лісу гасає,

Овечок хапає та всіх лякає. **[Вовк]**

Що спільного в словах «вовк» і «ведмідь»? Так, ці слова починаються на звук **[в]**.

Отже, сьогодні на занятті ми будемо знайомитись із звуком **[в]**.

Уточнення артикуляції звука **[в]**.

Вчитель-логопед вимовляє звук **[в]** перед дзеркалом, звертаючи увагу дітей на те, що при вимові цього звука нижня губа з верхньою утворює вузьку щілину, через яку проходить струмінь видихуваного повітря. Голосові зв'язки вібрують.

Діти самостійно вимовляють звук **[в]**, дивлячись у дзеркало.

Характеристика звука **[в]**.

Діти, хто може відповісти, який це звук? Голосний чи приголосний? Чому вважаєте, що приголосний? А ще звук **[в]** який? Звук **[в]** глухий чи дзвінкий? Чому вважаєте, що звук **[в]** дзвінкий?

Відображена вимова чистомовок.

Ва-ва-ва — на суку сова.

Во-во-во — випікаєм печиво.

Ви-ви-ви — біля хати мальви.

Ве-ве-ве — човен пливе.

Ву-ву-ву — я бачу сову.

Гра «Де чий будиночок?»

Діти відкривають віконця на логоборді, дістають предметні малюнки і виходять на килим, де стоять три будиночки. Логопед пояснює, що в першому будиночку живуть малюнки, в назвах яких звук **[в]** на початку. В другому будиночку живуть малюнки, в назвах яких звук **[в]** в середині. В третьому будиночку живуть малюнки, в назвах яких звук **[в]** в кінці.

Під веселу музику діти ходять або бігають (в залежності від темпу гри) між будиночками. Коли музика закінчується, кожна дитина біжить до свого будиночка.

Робота над звуковим аналізом.

Аналіз і синтез складів.

Гра «Жива «Абетка».

Вчитель-логопед викликає двох дітей. Одна дитина — звук [а], друга — звук [в].

Якщо до звука [а] приєднаємо звук [в] що маємо?

– **Ав.**

Діти промовляють індивідуально, а потім хором.

– Скільки звуків ви вимовили? (*Два*)

– Який перший звук? Який другий?

– А тепер поміняємо їх місцями.

Логопед міняє дітей місцями.

– Який склад отримали? (*Ва*) Який перший звук? А який другий?

Аналогічні завдання з голосними звуками:

-о-, -у-, -и-, -е-.

Звуковий аналіз.

Діти, наш вовчик хоче, щоб ви здогадалися, як його звать. Я тільки підкажу, що це слово починається на звук [в] і цих звуків в його імені — два.

– Хто здогадався? Так, це слово «Вова».

– Давайте зробимо звуковий аналіз слова «Вова».

Фізкультхвилинка.

– Скажіть, будь ласка, а де мешкають наші гості вовчик і ведмедик? Так, вони живуть у лісі. Ми підемо з ними на прогулянку (діти встають із-за столів і йдуть на килим).

Послухайте уважно і повторюйте всі мої рухи.

Ми садили ліс у полі (стискаємо та розтискаємо кулак)

І дубочки, і тополі (послідовно розгинати пальці)

І осини, і ліщину, (починаючи з мізинця

І червону горобину. широко розставити пальці)

Діти виконують вправу спочатку правою рукою, потім лівою, потім обома.

Диференціація звуків -в-, -в'-.

Знайомство з пом'якшеним звуком [в] .

– Діти, щось хоче нам сказати наш ведмедик. Він хоче загадати нам загадку.

Він веселий, незлобивий,
 Цей хороший дивачок,
 З ним господар, хлопчик Робін,
 І товариш — П'ятачок.
 До прогулянки він ласий,
 Є на мед чутливий нюх.
 Зветься плюшовий балясник,
 Цей ведмедик... **(Віні-Пух)**.

— Так, це Віні-Пух. А скажіть, будь ласка, чи однаково звучить звук [в] у словах «Вова» і «Віні-Пух». Так, у слові «Вова» звук [в] звучить твердо, а у слові «Віні-Пух» — м'яко.

Гра «Чарівний мішечок».

— Діти, подивіться ось у мене цілий мішок іграшок. Допоможіть, будь ласка, мені поділити їх між Вовою і Віні-Пухом.

Вова   Віні-Пух   виделка   відро   вишні   вінок

Гра «Впіймай ЗВУК».

Вчитель-логопед читає вірш. В залежності від твердого чи м'якого звучання звука [в] діти тупотять ногами або плескають в долоні.

Веселі вишні вкрили віти,
 Виблискують з гущавини.
 Василько воду ллє на квіти,
 Щоб вищі вирости вони.

Робота над реченням.

Скласти речення.

Валя — ставити — квіти — у — ваза.

Поширення речення словами-прикметниками.

Валя ставить червоні квіти у керамічну вазу.

Схематичний розбір речення.

Підсумок.

Додаток 2.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛОГОБОРДА

«Містечко голосних звуків»

Дидактичні завдання: закріпити з дітьми знання про літери, що позначають голосні звуки; сприяти, розвитку мовлення, мислення, дрібної моторики; учти дітей зіставляти, порівнювати, розпізнавати на слух звуки, знаходити літеру на даний звук, склади із заданим звуком склади та слово, яке починається з даного звука; розвивати пізнавальну активність, аналітико-синтетичні здібності, навички спілкування під час спільної діяльності, спритність, чіткість виконання дій, загальну моторику, увагу, слухову та зорову пам'ять, мислення, пізнавальну активність; забезпечити можливості для задоволення у грі соціальних, пізнавальних та естетичних потреб; виховувати бажання доводити розпочату справу до логічного завершення, потребу у спілкуванні, задоволення від досягнутих результатів, допитливість, оцінно-контрольні дії (самоконтроль), вміння злагоджено і швидко працювати в команді.

Ігрові завдання: активізувати та закріпити знання дошкільників про голосні звуки та їх роль у мовленні. Виявити серед дошкільнят найкращих знавців рідної мови. Учити дітей приймати самостійні рішення. Сприяти формуванню дружніх взаємовідносин в дитячому колективі, гарному настрою, позитивним емоціям.

Матеріал: макети логобордів, логопедична лялька Боня, набір карток із літерами, що позначають голосні звуки, набір карток із складами, предметні картки, в назвах яких є голосні звуки, медалі з логотипами для нагородження.

Правила гри: Діти об'єднуються у 6 команд, по двоє дітей, та вирушають у подорож до «Містечка голосних звуків». Кожна команда має по одній літері, яка позначає назву «будинка» в цій країні. Всі завдання, що будуть виконувати діти, пов'язані з певною літерою, назвою «будиночка». Діти, які відповідають за літеру, мають назвати «будинок», відчинити двері у будиночку, виконати артикуляційну гімнастику, пригадати слова на задану літеру, відібрати склади, в яких є ця літера, викласти картинки із зображенням на відповідну літеру у віконця логоборда. За правильно виконані завдання команда отримує

медалі (по 2 на команду). Інші діти мають змогу доповнити, пригадати вірш, що відповідає даній літері. Перемагає команда, яка найбільше і найкраще розповість про свій «будиночок», використовуючи художнє слово, та правильно виконає всі завдання.

Хід гри: До дітей приходить логопедична лялька Боня, вітається:

- Доброго дня, дітки! А ви знаєте голосні звуки? ... Ви в садочку вивчали? ... І я вивчав! Мені так подобається читати!.. А ще я дуже люблю подорожувати. Сьогодні я вас запрошую у мандрівку містечком голосних звуків. Там живуть літери, що позначають голосні звуки. Вони дуже люблять співати про свої імена. А ще вони дуже працьовиті та дружелюбні. Давайте ми помандруємо до них в гості, поспіваємо з ними разом та допоможемо їм у вирішенні завдань.

Діти разом з Бонею вирушають в подорож. Звучить весела мелодія, Боня голосно співає, діти підспівують: „Ля-ля-ля...ля”. Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №1.

«Зберемо в кошик ананаси, в яких є склад із буквою А»

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках на віконцях будиночка ананаси, на яких є склади із літерою А.

Хід гри:

У кишеньку на даху першого логоборда викладається картинка із зображенням кошичка із літерою А.

- Наша перша зупинка – будиночок, в якому живе літера А. І щоб нас пропустили у цей будиночок, ми маємо згадати вірші про літеру А. *(Діти пригадують уже вивчені вірші про дану букву, за кожний пригаданий вірш вони мають змогу вдарити паличкою по сходинці-металофону)*

Якщо діти не можуть пригадати вірші про літеру А, вчитель-логопед пропонує їм назвати слова, в яких звук (а) міститься на початку, всередині або в кінці слова.

Молодці, дітки. Ми зайшли з вами в будиночок, де живе літера А. біля будиночка ви бачите дерево, на якому росте багато ананасів. *(На стіл викладаються картки із зображенням ананасів, на яких є склади)* Нам потрібно зібрати в корзину лише ті ананаси, на яких є склади із літерою А.

Літеру А знають всі –
І дорослі, і малі.
Вона абетку починає:
Голосисту кожен знає.

Літеру ми цю вивчали,
Ананаси позбирали,
Їх у кошик поскладали
І з собою в групу взяли.

Діти відбирають і викладають в кишеньки картки із ананасами, на яких є склад із літерою А.

Ми гарно виконали завдання, час вирушати далі. Але ми добре знаємо, що звук **А** є голосним. А чому? *(Діти відповідають, що голосні звуки можна проспівати).* Якщо це так, тоді ми можемо цей звук проспівати під музику.

Звучить мелодія, діти співають: „А-а-а...а”. Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №2.

«Законсервуємо огірки, в яких є склад із буквою О»

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках на віконцях логоборда огірки, на яких є склади із літерою О.

Хід гри

У кишеньку на даху другого логоборда викладається картинка із зображенням банки з літерою О.

- Наша наступна зупинка – будиночок, в якому живе літера **О**. Давайте пригадаємо вірші про неї. *(Діти пригадують уже вчені вірші про дану літеру)*

Поки ми веселили літеру віршами, подивіться скільки огірків повиростало на городі біля будиночка. *(На стіл викладаються картки із зображенням огірків, на яких є склади)* Нам потрібно зібрати для консервування лише ті огірки, на яких є склади із літерою **О**.

Зараз будем кухарями,
Вправними господарями,
Огірки законсервуем,
Дуже смачно їх зготуем.

Відберемо лише ті,
Що звук О містять в собі.
Будуть огірки хрумкенські,
Бо звук О в нас голосненький.

Діти відбирають і викладають в кишеньки картки із огірками, на яких є склад із літерою О.

Ми гарно виконали завдання. Час вирушати далі. Але подорожувати веселіше з музикою, тому голосний звук О ми будемо співати під музику.

Звучить мелодія, діти співають: „О-о-о...о». Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №3.

«Допоможемо удаву знайти мишок, на яких є склад із буквою У»

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках у віконцях будиночка мишенят, на яких є склади із літерою У.

Хід гри

У кишеньку першого вагона викладається картинка із зображенням удава з буквою У.

- Наша третя зупинка – будиночок, в якому живе літера У. Що ж нагадає нам ця буква? ... Щоб зайти в будиночок, треба пригадати вірші про цю літеру. *(Діти пригадують уже вивчені вірші про дану літеру)*

І відчинив нам будиночок удав, який дуже любить гратися, розважатися, танцювати і співати. *(На стіл викладаються картки із мишками, на яких є склади)* Але найбільше удав полюбляє гратися із мишками, які знають літеру У. Давайте допоможемо удаву відшукати своїх друзів.

Наш удав засумував –	Допоможемо ж, малята,
Друзів він багато мав.	Мишеняток відшукати
Та найбільш любив він тих,	Тих, що букву У тримають.
Літера У є на яких.	Нуо, всі допомагаєм!

Діти відбирають і викладають в віконечка логоборда картки із мишками, на яких є склад із літерою У.

Ми гарно виконали завдання. Час вирушати далі. Звук У є голосним, тому ми можемо його проспівати під музику.

Звучить мелодія. Діти співають: „У-у-у...у”. Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №4.

«Допоможемо Ему знайти діток в яйцях, на яких є склад з буквою Е»

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках на віконечках будиночка яйця, на яких є склади із літерою **Е**.

Хід гри

У кишеньку першого вагона викладається картинка із зображенням страуса Ему з буквою **Е**.

- Наша третя зупинка – будиночок, в якому живе літера **Е** і ми можемо їй розповісти вірші про неї. *(Діти пригадують вивчені вірші про дану літеру)*

Молодці, дітки! Ви добре знаєте літеру **Е**. Ми можемо відвідати будиночок, де живе друг букви **Е** страус Ему. *(На стіл викладаються картки із яйцями, на яких є склади)* Наш страус сумний, бо він загубив яйця із своїми дітками. Давайте допоможемо йому відшукати їх.

Страус Ему щось засумував –	Ему, не сумуй ти дуже,
Яйця з дітками він розгубив.	Ми малята спритні й дужі.
Дітки ж його в яйцях тих,	Швидко яйця ми знайдем,
Буква Е є на яких.	З літерою Е всі відберем.

*Діти відбирають і викладають в кишеньки картки із яйцями, на яких є склад із літерою **Е**.*

Ми гарно виконали завдання. Час вирушати далі. Звук **Е** є голосним, тому ми можемо його проспівати під музику.

Звучить мелодія, діти співають: „Е-е-е..е”. Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №5.

«Знайдемо індічат в будиночках із складом, в якому є буква І»

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках на віконечках будиночка індіків, на яких є склади із літерою **І**.

Хід гри

У кишеньку на даху п'ятого логоборда викладається картинка із зображенням індіка з літерою **І**.

- Наша третя зупинка – будиночок, в якому живе літера **І**, про яку ми можемо розповісти багато віршів. *(Діти пригадують уже вивчені вірші про дану літеру)*

Добре, дітки! Ви багато знаєте про літеру **І**. Вона живе у цьому місті і дружить із індиками. *(На стіл викладаються картки із індиками, на яких є склади)*. Наш індик грає в гру „Відшукай мене” із своїми індичатами. Давайте допоможемо індику відшукати їх. Адже вони, мабуть, ховаються в тих будиночках, на яких є склад із літерою **І**.

Ми склади із літерою **І** відшукаєм,

Бо ж індику допомагаєм.

Діти відбирають і викладають картки, на яких є склад із літерою І.

Ми гарно виконали завдання. Час вирушати далі. Звук **І** ми можемо проспівати під музику, бо він є голосним.

Звучить мелодія, діти співають: „І-і-і...і”. Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №6.

«Знайдемо літеру **И в словах»**

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках віконечок предмети, в назвах яких є літера **И**.

Хід гри

Дітки, ми побували в гостях у п'яти будиночках, та залишився іще один, про який ми забули. Що ж то за будиночок? Хто в ньому може жити? Давайте спробуємо пригадати разом. Ми знаємо 6 літер, які позначають голосні звуки. Це: А, О, У, Е, І, та ... И. То хто ж живе у шостому будиночку? ... Так, звичайно. Це літера **И**. Скажіть мені, будь ласка, чому ж у віконечку на даху немає ніякої картинки із літерою **И**? ... Так, на літеру **И** не розпочинається жодне слово. Але ми знаємо багато віршів про цю літеру. *(Діти пригадують уже вивчені вірші про дану літеру)*

Так, дітки, літера **И** живе у багатьох словах. Давайте знайдемо ці слова.

И – великої немає,
И – слова не починає,
 В кінці слів вона буває
 Й серединку полюбляє.
И блукає дуже близько.
 І співає дуже низько.
 Ти тихенько підійди —
 І скажи їй: "Люба **И**,
 Подивися, як розквітли
 Наші ниви і сади!»
 Бо ж це ти живеш у них,
 В середині слів отих.

Діти відбирають картки із словами, в яких є літера И, або зображення предметів, у назві яких є ця літера.

Діти, відбираючи картки із зображенням предметів, в назві яких є літера И, мають назвати одним словом предмети, викладені в кишеньки. Йде мова про класифікацію предметів. В даному випадку діти відбирають фрукти та ягоди. Наприклад: лимон, апельсин, вишня, персик, малина і т.д.

Ось ми і відвідали будиночок, в якому живе літера **И**. Можемо повертатися додому, співаючи пісню про цей звук.

Звучить мелодія, діти співають: „И-и-и...и”. Колом ідуть навколо мольбертів, на яких розміщені логоборди.

Дидактична гра №7.

«Подорож до «Містечка голосних звуків»

Мета: зібрати та розкласти в кишеньках віконечок предмети, в назвах яких є літери, які позначають голосні звуки.

Хід гри

Шестеро дітей вирушають у подорож до «Містечка голосних звуків». Кожна дитина має одну літеру, яка позначає голосний звук. Всі завдання, що будуть виконувати діти, пов'язані з певною літерою. Діти, які відповідають за літеру, мають

назвати її, пояснити, чому вона позначає голосний звук, пригадати слова на задану літеру, відібрати картки із зображенням предметів, в яких ця літера стоїть:

- на початку слова;
- в середині слова;
- в кінці слова.

Діти повинні викласти картинки із зображенням на відповідну літеру у віконцях будиночка. За правильно виконані завдання дитина отримує медаль. Інші мають змогу доповнити, пригадати вірш, що відповідає даній букві.

До дітей приходять логопедична лялька Боня, вітається:

- Добрий день, мої любі діти!

Діти вітаються з Бонею.

- Дітки! А ви знаєте голосні звуки? ... Ви в садочку вивчали? ... І я вивчав! Мені так подобається читати!.. А ще я дуже люблю подорожувати. І сьогодні я вирішив мандрувати навколо світу. Але в подорож мене візьмуть тільки за умови, що я правильно розселию предмети у віконечках. Діти виконують завдання, за правильне виконання яких отримують медалі.

Дидактична гра №8.

«Заселимо у будиночок мандрівників, назви яких починаються на задану літеру»

Мета: дітям потрібно розкласти в віконечка предмети, назви яких починаються на відповідну літеру.

Хід гри

Вчитель-логопед пропонує дітям розселити зображення предметів, назви яких починаються на вивчені літери, що позначають голосні звуки. У віконечках логобордів вчитель-логопед виставляє літери на позначення голосних звуків (а, о, у, е, і, и). Кожна дитина отримує картки із зображенням різних предметів. Дітям потрібно так розмістити картки по віконечках, щоб слово-назва малюнка починалось зі звука, який позначається літерою у попередньому віконці. Наприклад: А – ананас, акула, айстра, апельсин; О – огірок, оса, олень, острів і т.д.

Дидактична гра №9.

«Заселимо у будиночок мандрівників»

Мета: дітям потрібно розкласти в кишеньки логоборда предмети, назви яких відповідають поданій схемі.

Хід гри

Вчитель-логопед пропонує дітям розселити зображення предметів, назви яких відповідають поданим схемам. Наприклад:

А-- (автобус), А-А (акула), --А квітка, -А- (мак);

О-- (оса), О-О (око), --О (сіно), -О- (дрова);

У-- (удав), -У- (акула, рука);

І-- (індик), -І- (річка, зірка);

Е-- (ексакаватор), -Е- (олень);

-И- (риба, апельсин).

У верхнє віконечко вчитель-логопед виставляє схему. У нижнє – діти підбирають зображення предметів, назви яких відповідають схемі.

ВАРІАНТ 2.

Шестеро дітей вирушають у подорож до «Містечка голосних звуків». Кожна дитина має по одній літері, яка позначає голосний звук. Всі завдання, що будуть виконувати діти, пов'язані з певною літерою. Діти, які відповідають за літеру, мають назвати її, пояснити, чому вона позначає голосний звук, пригадати слова на задану літеру, відібрати картки із зображенням предметів, назва яких починається відповідною літерою. Викладені у віконечка предмети діти мають пов'язати між собою змістом, скласти оповідання із декількох речень. За правильно виконані завдання діти отримують медалі. Короткі розповіді діти можуть складати колективно.

Дидактична гра №1.

«Склади оповідання»

Мета: Дати дітям завдання колективно скласти коротке оповідання із шести речень (6 голосних звуків), аби поєднати вибрані предмети чи явища між собою сюжетом. Вчити підбирати прикметники та дієслова до іменників, фантазувати,

складати невеликі за обсягом змістовні оповідання. Розвивати активне мовлення дітей, поповнювати їх лексичний запас.

Хід гри

У гості до дітей приходять логопедична лялька Боня і розповідає, що уже вивчив усі голосні звуки. Але крім цього йому подобається слухати оповідання, казки і вірші, він і сам мав спроби у створенні невеликих розповідей. Ось і сьогодні пропонує дітям навчитися складати короткі оповідання.

Вчитель-логопед викладає в перші кишеньки зображення літери, діти добирають картинки із зображенням предметів чи явищ, назви яких починаються із цієї літери. Наступним кроком в цій грі є складання коротких, але пов'язаних за змістом оповідань. Наприклад:

О – осінь, А – автобус, У – удав, Е – Ему, І – індіанець, И.

Коли буде осінь, ми сядемо в автобус і поїдемо подорожувати. За руль ми посадимо удава, бо тільки він знає, де живе страус Ему. Страус Ему не знає букви И. Тому ми візьмемо із собою в подорож індіанця, який навчить страуса усіх голосних звуків.

Дидактична гра №2.

«Який предмет зник?»

Мета: вчити дітей запам'ятовувати ряд предметів, назва яких починається на обраний звук, називати предмет, який зник; розвивати пам'ять засобами ейдотехніки (спочатку пов'язувати предмети між собою за змістом, а потім називати те, чого не стало)

Хід гри

Дітям пропонується назвати ряд предметів, назва яких починається на звук, літера на позначення якого розміщена в верхній кишеньці віконечка. Картинки із предметами діти викладають у нижній кишеньці. Вчитель-логопед пропонує дітям закрити очі, тим часом забирає літеру і предмет. Діти повинні назвати, якої літери і якого предмета не стало.

Ускладнення: у кишеньки викладаються по дві картинки із зображенням предметів, назва яких починається на голосні звуки. Діти, підбираючи до кожної

літери по два предмети, повинні визначити, якого предмета не стало. Ряд слів може збільшуватись до 12-15 за кількістю.

ВАРІАНТ 3.

Правила гри: Вчитель-логопед дає завдання дітям знайти потрібні віконечка для предметів, назви яких діляться на відповідну кількість складів. У перше віконечко діти поселяють слова, назви яких становлять один склад, в другий – два і т.д.

Дидактична гра №1.

«Допоможи знайти потрібне віконечко»

Мета: вчити дітей ділити слова на склади, розміщувати картинки із зображення цих предметів у віконечках логоборда з відповідною схемою поділу слів на склади; розвивати увагу, виховувати бажання доводити розпочату справу до кінця.

Логопедична лялька Боня пропонує дітям поділити слова на склади і розмістити картинки у відповідні вагони.

Слова: мак, со-ва, ма-ши-на, ве-ло-си-пед і т.д.

ВАРІАНТ 4.

Правила гри: Діти діляться на дві команди. Перша команда відповідає за верхні віконечка, друга – за нижня віконечка. Група дітей повинна відібрати серед поданих картинок ті, назви яких не починаються із голосних звуків. Ті дітки, які швидше і правильно виконали завдання, отримують фішки і перемогу.

Дидактична гра.

«Зайвий житель»

Мета: вчити дітей знаходити серед поданих зображень ті, назви яких не починаються із голосних звуків.

Хід гри

Вчитель-логопед заздалегідь викладає у кишеньки віконечок на логоборді картинки із зображенням предметів. Дітям пропонується вилучити зайві картки, назви яких починаються не з голосного звука. Наприклад: *акула, олень, індик, тигр, сова, антилопа і т.д*

ВАРІАНТ 5.

Правила гри: Діти діляться на дві підгрупи. Вчитель-логопед загадує дітям загадки. Діти, які знають правильні відгадки, викладають картки із їх зображенням у кишеньки на віконечках логоборда разом із буквою, на яку починається слово. Дитина, яка відгадала загадку, приносить команді медаль. Перемагає та команда, яка збере більшу кількість медалей.

Дидактична гра

«Відгадай загадку»

Мета: вчити дітей відгадувати загадки, підбирати картки із зображенням відгадок, називати слово та підбирати літеру, з якої починається дане слово.

Хід гри

Вчитель-логопед загадує дітям загадки. Діти називають відгадку, підбирають картку із зображенням відгадки та літеру, з якої починається слово, та викладають картки у кишеньки на віконечках логоборда.

Вчитель-логопед загадує дітям загадки. Діти називають відгадку, підбирають картку із зображенням відгадки, літеру, з якої починається слово, та викладають картки у кишеньки потяга.

Результат гри:

Граючи в цю гру, діти закріплюють свої знання про голосні звуки. У дошкільників формуються знання про голосні звуки на основі уявлень про особливості їх утворення. Закріплюються поняття про склад як частину слова, утворену із одного чи кількох звуків, про складоутворювальну роль голосних звуків у словах. Гра викликає у дітей інтерес до читання.

Додаток 3.**ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛОГОБОРДА****Лексико-граматичні вправи з використанням логобордів****1.«Запитую – відповідай»**

Мета: вчити вчити розуміти і вживати дієслова, які позначають назви відповідних дій з предметами, вживати їх в першій особі однини. Розвивати логічне мислення, слухову і зорову увагу, пам'ять. Виховувати наполегливість у роботі.

Хід вправи: дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді та коментує свої дії, підбираючи відповідні дієслова (шнурую, застібаю, відкриваю, відчиняю тощо).

2. «Добери якнайбільше слів»

Мета: вчити дитину добирати прикметники до запропонованих іменників– назв предметів на логоборді, узгоджувати їх з іменниками в роді, числі та відмінку. Розвивати логічне мислення, увагу та пам'ять. Виховувати самостійність, наполегливість у роботі.

Хід вправи: дитина виконує дії з запропонованим вчителем-логопедом предметом, розміщеними на логоборді та називає його ознаки, узгоджуючи прикметники з іменниками в роді, числі та відмінку. Наприклад, «Я відчиняю маленьке прямокутне червоне віконце».

3. «Який, яка, яке, які?»

Мета: вчити дитину добирати прикметники - означення до іменників-назв предметів на логобордах; узгоджувати іменники з прикметниками в роді, числі та відмінку. Розвивати логічне мислення, увагу та пам'ять. Виховувати наполегливість у роботі, самостійність.

Хід вправи: дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді та добирає прикметники-означення до іменників-назв предметів, узгоджуючи іменники з прикметниками в роді, числі та відмінку.

4.«Називайко»

Мета: вчити дитину називати предмети, розміщені на логоборді, правильно вимовляючи всі звуки. Розвивати фонематичний слух, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати наполегливість у роботі.

Хід вправи: дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді та називає їх.

5. «Скажи ласкаво»

Мета: вчити дитину називати предмети, розміщені на логоборді, вживаючи зменшувально-пестливі форми іменників. Розвивати фонематичний слух, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати посидючість і стриманість.

Хід вправи: дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді та називає їх ласкаво, вживаючи зменшувально-пестливі форми іменників.

6. «Скажи навпаки»

Мета: вчити дитину називати предмети та їх ознаки, розміщені на логоборді, добирати до них слова, протилежні за значенням. Розвивати логічне мислення, слухове і зорове зосередження, пам'ять. Виховувати наполегливість у роботі.

Хід вправи: дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді, називає їх та їх ознаки, добираючи до них антоніми. Наприклад, «Я застібаю маленьку, а не велику блискавку».

7. «Якої стрічки бракує?» (або іншого предмета)

Мета: вчити дитину називати предмети та їх ознаки, розміщені на логоборді, вживаючи правильні відмінкові закінчення. Розвивати логічне мислення, слухове і зорове зосередження, пам'ять. Виховувати посидючість і стриманість.

Хід вправи: дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді-кольорознайлику та визначає якого кольору предмета на ньому не стало.

8. «Їхали ми їхали» (з машинкою)

Мета: вчити дитину називати дії з предметами, розміщеними на логоборді-грайлику, коментувати свої дії, утворюючи дієслова за допомогою префіксів.

Розвивати логічне мислення, слухове і зорове зосередження, пам'ять. Виховувати наполегливість у роботі.

Хід вправи: дитина виконує дії з машинками або іншими видами транспорту, розміщеними на логоборді-грайлику та коментує їх, вживаючи дієслова з префіквами (заїхали, об`їхали, з`їхали...тощо).

Фонетико – фонематичні вправи

1. «Де подзвонили?» (із дзвіночком)

Мета: вчити дитину називати прислівники, які позначають місце розташування музичного інструмента, вживати прийменники *над, під, зліва, справа, знизу* тощо. Розвивати слухове і зорове зосередження, пам'ять. Виховувати посидючість і стриманість.

Хід вправи: дорослий просить дитину заплющити очі, а сам дзвенить у дзвіночок. Потім просить дитину розплющити очі і відповісти на питання «Де подзвонили?».

2. «Що я роблю?» (за ширмочкою)

Мета: вчити дитину називати дієслова, які позначають дію, вживати їх у другій особі. Розвивати слухове і зорове зосередження, пам'ять. Виховувати посидючість і стриманість.

Хід вправи: дорослий просить дитину уважно прислухатись, а сам за ширмочкою виконує дії з предметами на логоборді. Паралельно своїм діям просить дитину відповідати на запитання «Що я роблю?». (можна відмикати замочок, розстібати блискавку, роз'єднувати ліпучки, кнопки; стукати, шарудіти, шелестіти, дзвеніти...)

3. «Кмітлива указочка»

Мета: вчити дитину називати предмети, розміщені на логоборді, правильно вимовляючи всі звуки та вказувати на них указкою. Розвивати фонематичний слух, логічне мислення, увагу, пам'ять. Виховувати наполегливість у роботі.

Хід вправи: дорослий просить дитину показати всі предмети, в назвах яких є вказаний звук. Дитина виконує дії з предметами, розміщеними на логоборді, вказуючи на них указкою та називає їх.

4. «Ланцюжок слів»

Мета: Вправляти в словотворенні прикметників від іменників- назв предметів, в узгодженні іменників з прикметниками в роді, числі, відмінку. Розвивати зорові сприймання та увагу, розумові операції (аналіз, синтез, порівняння), просторову орієнтацію, дрібну моторику. Виховувати посидючість і стриманість.

Хід вправи: вчитель-логопед називає перший прикметник до заданого предмета, розташованого на логоборді, діти добирають до нього відповідні прикметники-означення.

5. «Закінчи слово»

Мета: вправляти у відтворенні іменників- назв предметів, вчити закінчувати слово, розпочате дорослим. Розвивати зорові сприймання та увагу, розумові операції (аналіз, синтез, порівняння), просторову орієнтацію, дрібну моторику. Виховувати посидючість і стриманість.

Хід вправи: вчитель-логопед називає перший склад слова – назви предмета на логоборді, діти додають частину до I складу, названого дорослим.

Розвиток зв'язного мовлення

1.«Доповни речення»

Мета: активізувати й збагачувати словник відносних прикметників. Розвивати слухову пам'ять, мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння), загальну моторику, швидкість реакції. Виховувати бажання діти самостійно.

Хід вправи: вчитель-логопед називає предмет, розташований на логоборді, діти добирають до нього відповідні прикметники-означення.

2. «Назви предмети і розкажи про нього»

Мета: вчити складати описову розповідь про предмет, узгоджуючи прикметники з іменниками у роді та числі. Розвивати зв'язне мовлення, мисленнєві операції (аналіз,

синтез, порівняння, класифікацію), тактильні відчуття, зорову увагу та пам'ять. Виховувати навички самоконтролю, інтерес до гри.

Хід вправи: вчитель-логопед називає предмет, розташований на логоборді, діти добирають прикметники та складають про нього описові розповіді (за схемою, за словесним планом)

3. «Розкажи казку»

Мета: вчити складати казку про предмети та персонажі, розташовані на логобордах-грайликах, узгоджуючи прикметники з іменниками у роді та числі. Розвивати зв'язне мовлення, мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, класифікацію), тактильні відчуття, зорову увагу та пам'ять. Виховувати навички самоконтролю, інтерес до гри.

Хід вправи: вчитель-логопед називає предмет, розташований на логоборді, діти добирають складають про нього казки з використанням будиночка, персонажів на логобордах.

4. «Розкажи про речі та їх власника»

Мета: вчити складати розповіді про предмети та персонажі, розташовані на логоборді, узгоджуючи прикметники з іменниками у роді та числі. Розвивати зв'язне мовлення, мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, класифікацію), тактильні відчуття, зорову увагу та пам'ять. Виховувати навички самоконтролю, інтерес до гри.

Хід вправи: вчитель-логопед пропонує дітям розвісити білизну на мотузці, попередньо називаючи предмет одягу та розповідаючи поширеними реченнями про річ та його власника. Діти добирають предмети одягу відповідно до заданих параметрів, складають про них поширені речення та розвішують білизну на логоборді.

Додаток 4.**КОНСУЛЬТАТИВНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ БАТЬКІВ****Взаємозв'язок розвитку мовлення дитини і дрібної моторики рук**

Рухи пальців рук людини в процесі еволюції виявилися тісно пов'язаними з мовною функцією. Ще до появи словесного мовлення первісна людина, роблячи різні знаряддя, багато сотень років удосконалювала роботу руки й пальців, її першою формою спілкування були жести, які потім почали сполучатися з вигуками. У процесі розвитку руки відбувалося збільшення площі рухової проекції кисті в мозку людини, тобто розвиток функції руки й мовлення в людей йшов паралельно. Розвиток рухів пальців рук (дрібна моторика) немов підготовлює ґрунт для наступного формування мовлення. Відомо також, що в людини існує не тільки слухова, але й зорова, і дотиково-рухова пам'ять, що допомагає запам'ятовувати, після дотику, руху. Тому протягом всього життя ми користуємося величезною кількістю жестів, які часто заміняють нам слова або доповнюють їх. Між мовною функцією й загальною руховою системою людини існує тісний зв'язок. Такий тісний зв'язок установлений між рукою й мовним центром мозку. Гармонізація рухів тіла, дрібної моторики рук й органів мови сприяє формуванню правильної вимови, допомагає позбутися монотонності мови, нормалізувати її темп, учить дотриманню мовних пауз, знижує психічну напругу. А рухи пальців і кистей рук дитини мають на її розвиток особливий вплив. Як ви пам'ятаєте, у немовлятка кисті завжди стиснуті в кулачки, і якщо дорослий вкладає свої вказівні пальці в його долоні, дитина їх міцно стискає (і часом так міцно, що малюка можна навіть трохи підійняти). Втім, ці маніпуляції відбуваються на рефлекторному рівні. Ті чи інші дії дитини ще не досягли високого контролю з боку мозку, що у подальшому дозволить свідомо виконувати певні рухи.

Батькам про значення розвитку дрібної моторики рук

Рівень розвитку дрібної моторики — один з показників готовності дитини до шкільного навчання, адже рівень розвитку мовлення прямо залежить від ступеня сформованості тонких рухів пальців рук. Зазвичай, якщо рухи пальців розвинені відповідно до віку, то й мовленнєвий розвиток — у межах вікової норми. Якщо ж

розвиток рухів пальців відстає, то затримується і розвиток моторної сторони мовлення, хоча загальна моторика при цьому може відповідати нормі. На жаль, не всі батьки знають про таку взаємозалежність, а тому часто втрачають можливість вчасно допомогти дитині уникнути проблем у мовленнєвому розвитку

Багато батьків розуміють необхідність розвитку малюка від народження і з великим інтересом займаються з дітьми. Але щоб заняття були ефективними, а малюк отримував від них задоволення, вони завжди мають бути цікавими, веселими і обов'язково відповідати віку малюка. Кожному з нас доводилося зустрічати дітей чотирьох — п'яти років, які тримають ложку в кулаці, не вміють правильно тримати пензлик чи олівець, користуватися ножицями, іноді не можуть застібнути гудзики, зашнурувати черевики, зав'язати шарф тощо.

Не секрет, що деяким батькам простіше посадити дитину перед телевізором або за комп'ютер, включивши повнометражний мультфільм або поставивши гру на годинку, щоб дитина не відволікала від розмов, по телефону з подругою або інших дорослих справ. Лише деякі батьки визнають той факт, що їм важко спокійно чекати, поки їхня дитина самостійно зашнурує черевики, застібне всі маленькі гудзики на сорочці, доїсть кашу тощо. Тому вони купують замість черевиків зі шнурками черевики на липучках, замість сорочки — светр на блискавці, самі годують дитину, щоб звільнити час для інших справ.

Мало хто з батьків замислюється над тим, що така економія часу позбавляє їхню дитину змоги розвивати рухи пальців рук, а отже, і поліпшувати якість мовлення.

Вплив дрібної моторики на здатність дитини вчитися

Результати досліджень учених, практичний досвід дефектологів, логопедів свідчать, що останнім часом у дітей помітно знизився рівень розвитку тонких рухів пальців рук і, на жаль, зросла кількість дітей із затримкою мовленнєвого та психічного розвитку. Фахівці встановили, що у більшості дітей із загальним недорозвиненням мовлення пальчики малорухливі, їхні рухи неточні, неузгоджені, некоординовані. Таким дітям складно переключитися з виконання одного руху на інший. На жаль, про проблеми з координацією рухів і дрібною моторикою у

дитини батьки дізнаються лише у період підготовки дитини до школи або вже у шкільному віці, коли дитина під час навчання починає відставати від однолітків, не встигає за програмою.

При цьому навантаження на дитину значно зростає, адже, крім засвоєння нової інформації, ще доводиться вчитися утримувати ручку в неслухняних пальцях. Але такі проблеми можна попередити, якщо вчасно виявити відставання у розвитку координації рухів і дрібної моторики у дитини. При правильно спланованій корекційній роботі можна виправити ситуацію ще у дошкільному віці.

Варто пам'ятати, що мовленнєві області у корі великих півкуль головного мозку формуються під впливом збільшення імпульсів, які інтенсивно йдуть від пальців рук. Дрібна моторика безпосередньо пов'язана з мовленням і позначається не лише на його розвитку, а й сприяє запобіганню та усуненню можливих мовленнєвих порушень. Крім того, безпосередньо впливає на здатність дитини вчитися — що «розумніші» руки, то розумніший малюк.

На думку доктора медичних наук, професора, члена-кореспондента Російської Академії Освіти Маріонілли Кольцової, є всі підстави розглядати кисть руки як орган мовлення.

Значення раннього віку для розвитку майбутньої особистості

Руки — інструмент тонкий, і «настроюються» вони протягом тривалого часу. Тому починати роботу з розвитку рухів рук малюка потрібно від народження. Адже дитина і у віці немовляти, і особливо у ранньому віці, має величезний потенціал для формування майбутньої особистості, зокрема її інтелектуального розвитку. Саме у ранньому віці малюк може багато здобути, але і багато втратити. Слід зауважити, що втрати цього періоду з віком компенсуються важче, а здобутки залишаються на все життя. Не варто забувати, що саме у перші три роки життя мозок розвивається найінтенсивніше: до семи місяців мозок дитини збільшується вдвічі, до півтора року — втричі, а до трьох років становить уже 3/4 маси мозку дорослої людини.

Вправи на розвиток дрібної моторики

Фахівці з російського Науково-дослідного дитячого ортопедичного інституту ім. Г. І. Турнера (Санкт-Петербург, м. Пушкін) рекомендують починати роботу з

розвитку моторики рук малюка вже з двохмісячного віку, виконуючи під музику Моцарта чи звуки маминої колискової такі вправи:

- в злегка потягувати кожен пальчик малюка, наче хочете його витягнути — рухи мають бути дуже легкими і ніжними;
- виконувати кругові рухи кожним пальчиком окремо, спочатку в один, а потім в інший бік;
- описувати своїм пальцем коло по долоньці малюка;
- описувати коло по долоньці малюка за допомогою легкого пощипування або «поколювання» своїм пальцем;
- ніжно плескати долонькою об долоньку, намагаючись їх розкрити.

Пам'ятайте! Краще виконати вправу десять разів по одному разу, ніж повторити десять разів поспіль!

Для розвитку відчуттів і сприйняття малюків, що є основою пізнавальної діяльності, дуже важливо використовувати різні техніки рухової стимуляції¹. Дитині у віці до трьох місяців вкладайте у долоні маленькі кульки діаметром 3—4 см. Для цього підійдуть різнокольорові латексні кульки, які продають у зоомагазинах.

Учіть малюка стискати і розтискати пальці. Цю дію гарно стимулюють маленькі гумові іграшки-пищалки. А ще можна використовувати шматочки поролону, кільця, згорнуті серветки тощо.

Дайте дитині змогу здійснювати якомога більше обмацуючих рухів руками. Зазвичай увагу малюка привертають предмети різної форми і величини. Для обстеження добирайте предмети, які малюку буде зручно вхопити ручкою. Дитині буде цікаво відчувати фактуру різних поверхонь: тканини, дерева, пластмаси тощо. Вкладіть іграшку в ручку малюка, поговоріть з ним лагідно, а потім обережно заберіть іграшку і знову дайте.

Для того щоб розвивати рухи ніг та координацію рухів, запропонуйте малюкові поштовхати ніжками барабан, великий надувний м'яч, наповнений рисом тощо. Одягніть на ніжки яскраві шкарпетки — дитина намагатиметься «впіймати»

ніжки руками. Легенько прив'яжіть тоненькою стрічкою до ніжки малюка невелику повітряну кульку — вона рухатиметься разом з його ніжкою.

Не забувайте заохочувати будь-яке бажання дитини рухатися. Адже з таких начебто дрібниць і починається ранній розвиток малюка.

Проводьте якнайбільше часу, активно спілкуючись з малюком і заохочуючи його до різних дій. Це принесе радість не лише малюкові, але і вам.

Пізніше навчіть малюка «гладити» м'яку іграшку — цуценятко, кошеня, ведмежа тощо. Зауважте, що малюки віддають перевагу м'яким іграшкам, що зображують дитинчат, а не дорослих тварин. А що більше «дитячого» у такій іграшці (велика голова, смішні вуха, наївний вираз очей), то більше вона їм подобається. Лялька-малюк також прийнятніша для маленької дитини: з нею легше ототожнити себе, нею можна командувати.

Увага! Граючись з дитиною, не забувайте чергувати в іграх праву і ліву руки.

У 5—6 місяців «причісуйте» голівку малюка його ж руками, по черзі піднімаючи руки і плавно рухаючи долоньками уздовж голови по волоссю спереду назад. Під час виконання цієї вправи працюють м'язи плечового поясу, долоньок, пальців.

Учіть дитину показувати, як крапає дощик, стукаючи пальчиками по твердій поверхні, робити з долоньок «чашечку» і пригощати когось, «відкривати ключиком» замочок, складати руки у замок і у щіпку. Пам'ятайте, що тренування тонких рухів пальців впливає на розвиток активного мовлення дитини більше, ніж тренування загальної моторики.

У цьому самому віці слід починати масаж кистей рук. Потрібно по черзі легенько масажувати кожну фалангу кожного пальця, ніби розминаючи їх. Проводити масаж доцільно щодня протягом 2—3 хвилин. З огляду на те, що малюк вже може схопити предмет, необхідно створювати умови, які спонукали б його до цієї дії. Для цього підійдуть невеликі деталі будівельного конструктора, латексні м'ячики, яскраві іграшки, розміщені на відстані витягнутої руки від дитини. Хапання потребує складних зорово-рухових координацій. Значення цієї дії для подальшого інтелектуального розвитку дитини дуже велике, адже хапання — перша

цілеспрямована дія, яка є обов'язковою умовою розвитку наочно-дійового мислення.

У 6—7 місяців додайте до раніше виконуваних вправ прокочування круговими рухами волоського горіха, латексного голчастого м'ячика по долонях малюка протягом 1—2 хвилин. У цьому віці малюку слід пропонувати для маніпуляцій такі предмети, з якими можна діяти обома руками: відкривати, закривати, вкладати один в іншій. Для цього підійдуть різні ємкості з кришками, коробочки від цукерок, бабусині скриньки, мотрійки тощо. Запропонуйте малюку іграшки, що сприятимуть відпрацюванню рухів зап'ястка: мобільний телефон, щоб він натискав кнопки; кермо, щоб крутив його, як тато.

А ще — забезпечуйте свого малюка м'ячиками для стискання, іграшками, що звучать (бубон, барабанчик, дзвіночки, тріскачки), іграшками-каталками, іграшками, які можна трясти, переміщувати їхні деталі тощо.

У 8—10 місяців активно починайте виконувати з малюком вправи для пальців рук зі значною амплітудою руху. їх можна супроводжувати розказуванням потішок, примовок, віршів, веселими жартами, пісеньками. До року малюки ще не можуть виконувати пальчикові вправи самостійно. Тому дорослим слід використовувати такі ігри, як «Коза рогата», «Ладки-ладусі», «Сорока-білобока» тощо. Вони і розважать малюка, і сприятимуть розвитку рухів пальців. Проговорювати текст потрібно емоційно, змінюючи тембр та швидкість мовлення, виділяючи окремі слова, щоб заохотити дитину до дій.

Познайомте малюка з неваляйкою. Попередньо розглянувши її, запропонуйте показати ротик, носик, оченята. Граючись, продемонструйте малюкові, як вона вміє розгойдуватися у різні боки, крутитися на місці (танцювати), не хоче лягати спати. Діти із захопленням маніпулюють з неваляйкою, дослухаючись до звуків, які при цьому виникають.

У цьому віці давайте малюкові гортати дитячі книжки з твердими сторінками, м'яти руками паперові серветки, аркуші паперу, носові хусточки, поролонові кульки, губки. Діти дуже люблять ігри з водою. Тож дайте дитині губку і запропонуйте віджимати з неї у ємкість воду, зібрану з іншої ємкості. Або дайте злегка надірвані

вами серветки, аркуші паперу — нехай рве. Ви побачите, як це заняття захоплює малюка, адже йому подобаються і звук, і відчуття, які виникають при виконанні цієї простої, але дуже корисної процедури.

Увага! Книги і журнали рвати не дозволяйте. Поясніть, що вони потрібні для розглядання картинок, читання,

Навчіть малюка зминати відірвані клаптики паперу у грудочки, а потім приклеювати на липкий різноколірний папір. Так можна виготовити об'ємне зображення сніжинки, квітки, листочка, крапельок дощу, ягідки, гусені тощо. А ще — зім'яті різнокольорові клаптики серветок, паперу можна засовувати у пляшки з-під соку. Це теж цікаве заняття для малюка.

Розвитку тонких рухів пальчиків сприятимуть нанизані на тоненьку стрічку або шнурок великі гудзики, кісточки від старих рахівниць, кільця від пірамідки, дерев'яні намистинки, коли малюк їх перебиратиме чи пересуватиме вздовж стрічки чи шнурка пальчиками.

Запропонуйте малюкові складати гудзики, плоди шипшини, каштана, дуба, волоські горіхи, макаронний, курагу в коробочку, а потім перекладати їх у різні коробочки. Закрийте коробочки і потрясіть ними. Виявляється, звучать вони по-різному! Ваш малюк із захопленням розрізнятиме ці звуки.

У 10—12 місяців пропонуйте дитині розбирати і збирати пірамідку без урахування розміру кілець, надягати сушки на стрижень замість кілець. У цьому віці починайте вчити дитину тримати ложку, чашку, олівець.

Цікаво у роботі з дитиною цього віку можна використати решітку для раковини. «Ходіть» пальчиками по решітці для раковини разом з малюком. Спочатку можна одним вказівним пальцем, а потім — вказівним і середнім, як ніжками. «Ходити» можна то пальчиками однієї, то іншої, а потім і пальчиками обох рук одночасно. Іншим разом розкладіть з дитиною родзинки, боби, квасолу в отвори з дитиною решітки. Давайте їй олівець, хай обводить квадратні віконця. Щоб зацікавити малюка, запропонуйте намалювати будинок, у якому ви з малюком живете. Зафарбуйте жовтим кольором ті віконця, де мами прийшли вже додому і

ввімкнули світло, а синім ті, де малята ще гуляють з мамами на вулиці. Виходить чудовий будинок у вечірній час.

Учіть малюка малювати долонькою, пальчиком точки, короткі і довгі лінії на розносі, на дно якого прикріплений скотчем аркуш кольорового паперу, а поверх насипана тонким шаром манна крупа або дрібний пісок. Можна на дно прикріпити картинку, на якій зображено тварину або птаха, а коли малюк знайде її, обіграти.

Приблизно через місяць після того, як ваш малюк навчився ходити, починайте учити його малювати. На думку гігієністів маленьким художникам краще малювати стоячи, ніж сидячи, на великих аркушах паперу — ватмані, шпалерах, що залишилися від ремонту тощо.

Розвиток моторики у дітей раннього віку

Одним з улюблених занять дітей раннього віку є образотворча діяльність. Кожна дитина любить і по-своєму вміє малювати. Дітей раннього віку слід вчити малювати широким пензлем товщиною в палець, восковими олівцями, кольоровою крейдою. Дуже зручними є тригранні олівці у дерев'яному корпусі діаметром близько одного сантиметра з м'яким товстим грифелем, які однорічному малюку легко утримувати у руці трьома пальцями. Такі олівці не скочуються зі столу, у них не так швидко ламається грифель, що важливо, оскільки у цьому віці діти малюють, сильно натискаючи на олівець. Користуючись цими олівцями, діти швидко навчаться правильно утримувати їх у пальцях, що важливо для розвитку дрібної моторики рук.

Ефективно стимулює розвиток дрібної моторики й ліплення. Пропонуйте дітям для ліплення глину, солоне тісто, спеціальну масу для моделювання, яка не лише має м'яку, пластичну консистенцію, а й безпечна для малюка у випадку, якщо він вирішить спробувати її на смак. Маса для моделювання необхідна не тільки для однорічних скульпторів, а й для старших дітей, які відстають у розвитку. Вчіть дітей сплющувати долонькою або кулачком шматочок тіста (масу для моделювання), відщипувати по маленькому шматочку від великого шматка. Маленький скульптор буде у захваті, якщо знайде там захований вами невеликий предмет. Заохочуйте дитину перекладати зліплену невелику кульку з ручки в ручку, складати шматочки у

тарілочки, натискати пальчиками на зліплені мамою кульки — млинці, гудзики (дірочки можна зробити олівчиком), надавлювати на ковбаску з одного боку (ложечка), розминати невеликі шматочки, запускати рученята у приготовлене мамою тісто для пиріжків. Це принесе радість малюкові і одночасно ознайомить його з властивостями нових для нього матеріалів. Для дитини раннього віку це не лише заняття, що розвиває тактильну чутливість, фантазію, а й ефективне тренування для пальчиків.

Надавлюйте пальчиками на злегка просушений консервований горошок, м'яку кукурудзу, родзинки, виклавши їх у ряд, по колу, хаотично або силуетом знайомого малюкові предмета (віконце, сонечко, лопатка, будиночок тощо).

Майструйте намисто, нанизуючи на тонкий пружний дріт — неслухняний шнурок не дуже-то підходить — з широким отвором макаронини, кісточки від рахівниць, розрізані на частини використані фломастери, картонні силуети тварин, яких потім можна «покатати на каруселі», покручуючи дріт.

Просівайте змішані борошно і горох, манку і рис через сито. Ховайте у манку або борошно гудзик, намистину, камінчик, іграшку з кіндер-сюрпризу, а просіявши все це через сито, радійте разок з малюком його знахідці. Вчіть малюка шукати заховані дрібні предмети у різних крупах, насипаних у невелику, але високу ємкість. Можна використовувати як сухі крупи, так і зволожені водою. Це гарна вправа для розвитку тактильної чутливості. Та й маленький археолог із задоволенням буде займатися такими «розкопками».

Цікаво можна організувати ігри дітей з короткими кольоровими шнурками:

- засовуйте їх у пляшки з широким і вузьким горлечком;
- складайте, тримаючи за кінчики, у коробки;
- знаходьте потрібного вам кольору шнурок у купі шнурків;
- протягуйте шнурок через коробочку з-під кіндер-сюрпризу, попередньо зав'язавши на кінцях вузлики.

Жодного малюка не залишать байдужим такі заняття.

Розкручуйте і закручуйте пробки, вкладайте різноколірні пластикові стаканчики один в один, переливайте воду в різний посуд, переносьте ложкою,

маленькою пластмасовою чашкою тощо Виловлюйте з води руками, ложкою, ситечком порожні і наповнені коробочки від кіндер-сюрпризів, коркові пробки, м'ячики для гри у пінг-понг, діставайте з дна посудини варені перепелині яйця, латексні м'ячики.

Продовжуйте робити дітям масаж пальців. Деякі фахівці радять використовувати для цього плетені різнокольорові кільця із дроту. Прокочуючи таке кільце вгору-вниз по пальцю, діти роблять рівномірний масаж пальців рук. Для мовленнєвої зони руки (зона від долоні до ліктя з тильної і бічної сторони) можна також використовувати кільце, але більшого розміру.

Діти раннього віку вже з інтересом грають у рольові ігри. Тож укладайте лялечку спати в колясочку і возіть по кімнаті, наспівуючи колискову. Погодуйте ляльок, попередньо давши завдання малюкові розсортувати у тарілочки невелику кількість змішаних плодів шипшини і волоських горіхів, родзинок і кураги, бобів і квасолі, різних за формою макаронних виробів, вибрати білу квасолю з суміші різнобарвної. Вчіть малюка по-різному брати предмети: пінцетним захопленням, пучкою, великим і середнім пальцями тощо. Ці корисні вправи дуже привабливі для малюка.

Годувати ляльок також можна по-різному. Можна спочатку годувати одну ляльку, вибираючи частування лише для неї, а потім — іншу. А можна — чергувати: то одній ляльці у тарілочку класти їжу, то іншій. Адже малюк — гостинний господар. А ще малюку цікаво буде погодувати не звичайну ляльку, а зроблену з пластикової пляшки. Для цього зробіть дірочку для рота, намалюйте або наклейте ніс та очі. Зверху одягніть на пляшку маленьку шапочку — так саморобна іграшка стане більше схожою на ляльку. «Рот» обклейте скотчем, щоб малюк не поранився, коли годуватиме ляльку. Годувати можна всім, що є на кухні. Головне, щоб частування було відповідного розміру. Готуючи для улюблених іграшок, навчіть малюка солити страви, беручи дрібку «солі» (сіль, борошно, цукор, пісочок, манка) і рухаючи пальчиками, потроху висипати. Це чудовий масаж пучок пальців. Використовуйте в іграх з дітьми різні пальчикові ігри.

Ускладнені вправи для розвитку дрібної моторики

Уже в три — чотири роки можна дати дитині прищіпки, різнокольорові великі скріпки, але обов'язково під вашим контролем. Спочатку малюк вчиться лише знімати прикріплені вами скріпки, прищіпки, а потім вже і прикріплювати їх самостійно, адже такі дії потребують досить розвиненої координації рухів і сили. Скріпки і прищіпки можна прикріплювати до краю коробки з-під цукерок, а можна до будь-якої фігури, вирізаної зі щільного пакувального картону. Так можна зробити гаряче і тепле сонечко (жовте і червоне кола з картону), веселе і сумне личка (біле і синє кола з картону), новорічну ялинку з іграшками, дерево з листочками, рибку, їжачка, бабку, метелика, зелену травичку, святковий торт зі свічками тощо.

Перебираючи крупу і горох, сортуючи квасолю за кольором, гудзики за величиною або за кількістю дірочок у них, розкладаючи у тарілки різні за формою макаронні вироби, за величиною камінці, каштани, жолуді, листочки, нанизуючи на тонкий шнурок гудзики, макарони, намистинки, сушки, кісточки від старих рахівниць або з'єднуючи різноколірні скріпки у ланцюжок, роблячи намисто для мами, малюк буде розвиватися у мовленнєвому відношенні швидше і краще, ніж діти, мами яких недостатньо приділяли уваги тренуванню тонких рухів пальців рук. Подібне тренування в ігровій формі дає змогу прискорити дозрівання мовленнєвих зон кори головного мозку на 2—2,5 місяці, а це для дитини не малий срок.

Систематичні тренування дрібних рухів кисті руки опосередковано впливають і на розвиток мислення, уваги, пам'яті малюка. Те, що малюкові вдалося зробити за допомогою власних пальчиків, є для нього найбільшим досягненням, що приносить задоволення, дає енергію.

Не забувайте хвалити малюка! Захоплюйтесь його здібностями!

Але не перетворюйте успіхи малюка на привід продемонструвати перед знайомими його надзвичайні здібності. Любіть малюка за всі його досягнення і попри невдачі. І не забувайте народну мудрість: «Дитяtko — що тісто: як замісив, так і вирросло».

КОНСУЛЬТАТИВНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ.

Розвиваюча дошка – наш помічник у розвитку мовлення малюків.

В роботі з дітьми, які мають порушення мовлення, велику увагу необхідно приділяти розвитку функції дрібних м'язів рук. Рухи рук тісно пов'язані з мовленням, вони є одним з факторів його формування. При подоланні розладів мовлення завдання з логобордами позитивно впливають на хід корекційної роботи. Різноманітні ігри, дидактичні вправи дають змогу розвивати мовлення та комунікативні навички дітей. Робота з логобордами різноманітна і цікава, ефективна і доступна, вона розвиває дрібну моторику, образне і просторове мислення, увагу, знімає емоційне і та розумове напруження. В роботі можна використовувати будь-які розвиваючі дошки як промислового виробництва так і саморобні).

Під час роботи з логобордами, йде розвиток просторового сприймання, формування зорової пам'яті, орієнтування на дошці, дитина вчиться діяти з предметами, порівнює їх за розміром та формою. Для роботи використовуються різноманітні предмети в залежності від віку дітей. Робота з розвиваючими дошками сприяє автоматизації і усвідомленню процесу правильного і точного виконання рухів різної складності та запам'ятовуванню різних образів предметів. У дітей з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення виникають труднощі при виділенні у слові окремих звуків, виділенні голосних та приголосних із складу, слова; диференціювання приголосних за твердістю та м'якістю, дзвінкістю та глухістю. Також вони роблять безліч помилок, пов'язаних із пропусками, перестановками звуків, складів. Доведено, що школярі з порушеннями мовлення роблять помилки в 4 рази частіше від дітей з правильною вимовою. Усі вищезгадані труднощі призводять до того, що категорія дітей з порушеннями мовлення поповнює ряди неуспішних учнів. Розпочинати роботу з логобордами можна з молодшої групи, спочатку діти працюють з прищипками – готують м'язи руки до навантажень, виконують дії за вказівкою, можуть накривати зображення предметів на логоборді їх пласкими вкладками, засипати різними видами круп, шнурувати, зацібати тощо. Робота з молодшими дошкільниками проводиться індивідуально або

в малих підгрупах. За вказівкою дорослого дитина знаходить певний об'єкт, виконує з ним певні дії, відповідає на запитання вихователя. Вербальний супровід пришвидшує розвиток зв'язного мовлення, допомагає дитині усвідомити речення і зв'язне висловлювання без вживання спеціальної термінології. У дитини формується вміння правильно виконувати дії з предметами і зміцнюються дрібні рухи пальців рук. Дошкільник має навчитися розрізняти, розуміти і відчувати, що його рука дійсно може вільно рухатися у різних напрямках. Дотримання чіткої послідовності вправ у порядку наростання труднощів дає змогу вихователю застосовувати основний педагогічний принцип навчання – від легкого до більш важкого, а також повторювати вправи для пальців, кисті руки та передпліччя з рухами у відповідному напрямі. Варто пам'ятати, що мовленнєві області у корі великих півкуль головного мозку формуються під впливом збільшення імпульсів, які інтенсивно йдуть від пальців рук. Дрібна моторика безпосередньо пов'язана з мовленням і позначається не лише на його розвитку, а й сприяє запобіганню та усуненню можливих мовленнєвих порушень. Крім того, безпосередньо впливає на здатність дитини вчитися — що «розумніші» руки, то розумніший малюк. Таким чином, що більше дрібні рухи підвладні руці, то ліпше прогресує розвиток розумової та мовленнєвої діяльності. Рухи пальців і кисті рук дитини мають особливу розвивальну дію. Систематична робота з логобордом поліпшує пам'ять, розумові здібності дитини, розвиває координацію рухів, силу та спритність рук. Рівень розвитку дрібної моторики - один з показників інтелектуальної готовності до шкільного навчання. Дитина, що має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічно мислити, в неї достатньо розвинуті пам'ять, увага, зв'язне мовлення.